

กลวิธีทางภาษาที่ใช้ใน วจนกรรมการตกเดือนในภาษาไทย*

สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาวจนกรรมการตกเดือนในภาษาไทย โดยมีคำถามในการวิจัยว่าผู้พูดภาษาไทยปัจจุบันเลือกใช้กลวิธีทางภาษาใดบ้างในการแสดงวจนกรรมการตกเดือน และการเลือกใช้กลวิธีดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับสถานภาพของผู้พูดหรือไม่ อย่างไร ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้จากคำตอบในแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วยสถานการณ์การกระทำผิด ๙ สถานการณ์ ส่วนกลุ่มตัวอย่างเป็นครูและนักเรียนนิสิตนักศึกษาจำนวนกลุ่มละ ๑๐๐ คน ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษาจากหลากหลายสถาบันในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้พูดภาษาไทยปัจจุบันใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงวจนกรรมการตกเดือนทั้งหมด ๒๙ กลวิธี แบ่งเป็นกลวิธีทางภาษาแบบตรง ๔ กลวิธี และกลวิธีทางภาษาแบบอ้อม ๒๕ กลวิธี โดยกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมสามารถจำแนกตามวัตถุประสงค์ในการสื่อสารได้ ๖ ประการ คือ กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อรักษาน้ำของผู้ฟัง กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อรักษาน้ำของผู้พูด (เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่พอใจจากผู้ฟัง) กลวิธี

* ส่วนหนึ่งของบทความนี้เรียบเรียงมาจาก “วจนกรรมการตกเดือนในภาษาไทย กรณีศึกษาครูกับศิษย์” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๔๙ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร พานโพธิ์ทอง อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็นอย่างสูงที่กรุณาให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข วิทยานิพนธ์จนเสร็จสมบูรณ์

** อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทางภาษาที่ใช้เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังเชื่อถือหรือคล้อยตาม กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อประทัดประชัน และกลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อลดความตึงเครียดในการสนทนา และจากผลการวิจัยยังพบว่ากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการแสดงวัจนกรรมการตักเตือนมีความสัมพันธ์กับปัจจัยเรื่องสถานภาพของผู้พูด

Linguistic devices for the speech act of admonishing in Thai

Sittitam Ongwuttitaw

Abstract

The aim of this article is to examine the linguistic devices used by Thai speakers in the speech act of admonishing and to study the relationship between the social status and device selection. The data is elicited by means of a questionnaire which includes 9 situations. The respondents are 100 teachers and 100 students from various secondary schools and university in Bangkok and Prachuap Khiri Khan areas. The results show that Thai speakers adopt 29 linguistic devices in the act of admonishing. which are 4 direct devices and 25 indirect devices. In terms of communicative functions, the 25 indirect devices adopted by the Thai speakers help achieve not only the main purpose - - to admonish - - but also other functions, namely, to be polite to the hearer, to be self-polite, to persuade, to be concrete, to be sarcastic, and to provoke humor. It is also found that the speakers' social status correlates with the selection of linguistic devices.

บทนำ

ในบรรดาวัจนกรรมหลากหลายประเภท วัจนกรรมการดักเตือนเป็นวัจนกรรมประเภทหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา กล่าวคือ หากพิจารณาตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1978, 1987) แล้ว จะเห็นได้ว่าวัจนกรรมนี้เป็นวัจนกรรมที่คุกคามหน้า (Face-Threatening Act; FTA) ของผู้ฟัง เนื่องจากการดักเตือนเป็นการกล่าวถึงความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำบางอย่างของผู้ฟัง แสดงว่าผู้ฟังมีสิ่งที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม แต่เมื่อพิจารณาวัจนกรรมการดักเตือนจากเงื่อนไขความจริงใจและเงื่อนไขจำเป็น (Searle, 1969) ก็พบว่าวัจนกรรมดังกล่าวเป็นวัจนกรรมที่ผู้พูดมีเจตนา "หวังดี" กับผู้ฟัง เป็นเจตนาที่ผู้พูดต้องการบอกให้ผู้ฟังรับรู้ถึงความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องของการกระทำหรือพฤติกรรมซึ่งอาจทำให้ผู้ฟังเดือดร้อน เพื่อให้ผู้ฟังจะได้เปลี่ยนแปลงการกระทำ ดังนั้นในการแสดงวัจนกรรมการดักเตือนแต่ละครั้ง ผู้พูดจึงจำเป็นต้องเลือกระหว่างการดักเตือนด้วยกลวิธีทางภาษาแบบตรงไปตรงมาเพื่อสื่อเจตนา "หวังดี" ของตนให้ชัดเจนกับเลือกดักเตือนด้วยกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเพื่อรักษาหน้าผู้ฟัง แต่บางครั้งผู้ฟังอาจไม่เข้าใจเจตนาที่ผู้พูดต้องการสื่อ เพราะกลวิธีอ้อมสามารถตีความได้หลายแบบ (Brown and Levinson, 1978, 1987)

แม้ว่าวัจนกรรมการดักเตือนในทุกภาษาจะมีลักษณะร่วมกันดังกล่าวข้างต้นตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบวัจนกรรมการดักเตือนต่างวัฒนธรรมพบว่า การดักเตือนในแต่ละวัฒนธรรมมีลักษณะแตกต่างกัน ดังเช่นในงานวิจัยเรื่อง "American and Chinese politeness strategies: It sorts of disturb my sleep or health is important." ของแนช (Nash, 1983) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีความสุภาพในการแสดงวัจนกรรมการดักเตือนของชาวอเมริกันและชาวจีนว่ามีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร โดยเก็บข้อมูลจากการสร้างสถานการณ์สมมติที่มีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับปริญญาโทชาวอเมริกันและชาวจีนของมหาวิทยาลัยฮาวาย ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการกระทำวัจนกรรมการดักเตือนของชาวอเมริกันและชาวจีนมีลักษณะแตกต่างกัน กล่าวคือชาวอเมริกันมักกระทำวัจนกรรมการดักเตือนโดยใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้า

ด้านลบ^๑ ที่คำนึงถึงสิทธิและความเป็นปัจเจกชน ขณะที่ชาวจีนจะกระทำวัจนกรรมดังกล่าวโดยใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าด้านบวก^๒ ที่คำนึงถึงการยกย่องให้เกียรติและความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน

วัจนกรรมการตักเตือนในวัฒนธรรมไทยยังเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา นักสังคมวิทยาชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดถือเรื่อง “ศักดิ์ศรี” เป็นสำคัญ การยึดถือ “ศักดิ์ศรี” นี้เป็นพื้นฐานนำมาซึ่งค่านิยมอื่นๆ ในสังคม เช่น ค่านิยมเรื่อง “หน้าตา” ค่านิยมเรื่องการรักษาชื่อเสียงการวิพากษ์วิจารณ์ ค่านิยมเรื่องการนึกถึงหรือการเกรงใจผู้อื่น เป็นต้น (Suntaree Komin, 1991) ดังนั้นเมื่อสังคมไทยมีค่านิยมและให้ความสำคัญกับเรื่องของ “ศักดิ์ศรี” และ “หน้าตา” เช่นนี้ การแสดงการตักเตือนจึงเป็นสิ่งที่ผู้พูดจะต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง เพื่อมิให้ถ้อยคำของตนไปทำลาย “ศักดิ์ศรี” และ “หน้าตา” ของคู่สนทนาได้

นอกจากค่านิยมเรื่อง “หน้าตา” และ “ศักดิ์ศรี” แล้ว สังคมไทยยังให้ความสำคัญกับเรื่องสถานะภาพของบุคคล ดังที่นวรรณ พันธุมธา (Navavan Bandumedha, 1987) กล่าวว่า สถานภาพ คือตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคม และยังเป็นตัวกำหนดบทบาทหรือการกระทำของตนว่าควรจะปฏิบัติตัวอย่างไรภายใต้สถานภาพนั้น รวมไปถึงการใช้ภาษาในการสื่อสารด้วย ในการสื่อสารแต่ละครั้ง ผู้พูดต้องคำนึงว่าผู้ฟังที่ตนกำลังสื่อสารอยู่เป็นใคร มีความสัมพันธ์กับตนอย่างไร ดังนั้นก่อนที่ผู้พูดจะกระทำวัจนกรรมใดๆ ผู้พูดจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงสถานะภาพของตนกับผู้ฟัง และเลือกใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมกับสถานะภาพ

ดังนั้นในบทความนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวัจนกรรมการตักเตือนในภาษาไทย โดยมีคำถามในการวิจัยว่า ผู้พูดภาษาไทยปัจจุบันเลือกใช้กลวิธีทางภาษาใดบ้างในการแสดงวัจนกรรมการตักเตือน และการเลือกใช้กลวิธีดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับสถานะภาพของผู้พูดหรือไม่ อย่างไร

^๑ หน้าด้านลบ (negative face) หมายถึงความต้องการที่จะมีอิสระไม่ขึ้นอยู่กับใครของผู้ฟัง (Brown and Levinson, 1978, 1987)

^๒ หน้าด้านบวก (positive face) หมายถึงความต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับในสังคมของผู้ฟัง (Brown and Levinson, 1978, 1987)

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์วัจนกรรมการตั้งเงื่อนไขประกอบด้วยแนวคิดเรื่องวัจนกรรมและแนวคิดเรื่องความสุภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แนวคิดเรื่องวัจนกรรม

ออสติน (Austin, 1962) นักปราชญ์กลุ่มเจตนานิยมกล่าวเกี่ยวกับการใช้ภาษาไว้ว่า การใช้ภาษาในการสื่อสารนั้น เรามิได้ใช้ถ้อยคำเพื่อสื่อความเป็นจริงหรือเท็จเท่านั้น แต่ยังใช้เพื่อให้เกิดการกระทำต่างๆ อีกด้วย โดยในการกล่าวถ้อยคำหนึ่งผู้พูดจะได้กระทำ ๓ สิ่งด้วยกันคือ

๑. การกล่าวถ้อยคำ (locutionary act)
๒. เจตนาของถ้อยคำ (illocutionary act)
๓. ผลของถ้อยคำ หรือ วัจนผล (perlocutionary act/effect)

ต่อมาเซอร์ล (Searle, 1969) ได้นำแนวคิดนี้มาพัฒนาเป็นระบบ และขยายขอบเขตของภาษาที่ใช้ศึกษาให้เป็นภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น โดยเขาเห็นว่าวัจนกรรมเป็นสิ่งที่ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ

๑. ส่วนเนื้อความ ของถ้อยคำ (propositional content)
๒. ส่วนเจตนาของถ้อยคำ (illocutionary act)

นอกจากนี้ เซอร์ล ยังได้กำหนด felicity condition หรือเงื่อนไขในการแสดงวัจนกรรมต่างๆ ไว้ออกเป็น ๔ ข้อ ดังนี้

๑. เงื่อนไขที่เกี่ยวกับเนื้อความ (propositional content) ได้แก่ รายละเอียดที่เป็นเนื้อหาของถ้อยคำนั้น
๒. เงื่อนไขเบื้องต้นหรือเงื่อนไขบังคับพื้นฐาน (preparatory precondition) ได้แก่ เงื่อนไขเบื้องต้นเกี่ยวกับความคิดความเชื่อที่ผู้พูดและผู้ฟังจะต้องมีมาก่อน
๓. เงื่อนไขความจริงใจ (sincerity condition) ได้แก่ เงื่อนไขที่ระบุความคิด ความรู้สึก และความต้องการที่แท้จริงของผู้พูดที่มีต่อผู้ฟังอย่างชัดแจ้ง โดยหากหน่วยเนื้อความขาดความจริงใจของผู้พูด หน่วยสื่อสารนั้นก็ไมอาจทำหน้าที่ตามที่คาดหวังไว้
๔. เงื่อนไขจำเป็นหรือเงื่อนไขที่เป็นสาระสำคัญ (essential condition) ได้แก่ เงื่อนไขที่บอกสาระสำคัญว่าผู้พูดมีเจตนาต้องการให้เกิดการกระทำอะไรขึ้น

นอกจากกำหนดเงื่อนไขวัจนกรรมแล้ว เซอร์ลยังแบ่งวัจนกรรมหลายประเภทไว้เป็น ๕ กลุ่ม คือ

- กลุ่ม ๑ กลุ่ม วัจนกรรมบอกเล่า (representatives) ได้แก่ วัจนกรรมที่ผู้พูดผูกมัดตนเองกับความจริงของถ้อยคำที่พูด เช่น การแจ้งให้ทราบ การบอกเล่า การสรุป
- กลุ่ม ๒ กลุ่มวัจนกรรมชี้แนะ (directives) ได้แก่ วัจนกรรมที่ผู้พูดพยายามให้ผู้ฟังทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น การขอร้อง การสั่ง
- กลุ่ม ๓ กลุ่มวัจนกรรมผูกมัด (commissives) ได้แก่ วัจนกรรมที่ผู้พูดผูกมัดตนเองว่าจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในอนาคต เช่น การสัญญา การขู่ การเสนอให้
- กลุ่ม ๔ กลุ่มวัจนกรรมแสดงความรู้สึก (expressives) ได้แก่ วัจนกรรมที่ผู้พูดแสดงภาวะเกี่ยวกับจิตใจ อารมณ์ความรู้สึก เช่น การขอบคุณ การขอโทษ การแสดงความยินดี
- กลุ่ม ๕ กลุ่มวัจนกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (declarations) ได้แก่ วัจนกรรมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทันที มักเกี่ยวกับสถาบัน ผู้กระทำจะต้องเป็นผู้มีสิทธิหรืออำนาจ เช่น การประกาศสงคราม การประกาศสมรส การโปรดศีลล้างบาป การไล่ออก

ผู้วิจัยจะได้อาศัยเงื่อนไขวัจนกรรมทั้ง ๔ ข้อที่เซอร์ลเสนอเป็นแนวทางในการกำหนดนิยามวัจนกรรมการตักเตือน และหากพิจารณาประเภทวัจนกรรมจะเห็นว่าวัจนกรรมการตักเตือนเป็นวัจนกรรมที่จัดอยู่ในประเภทวัจนกรรมกลุ่มชี้แนะ (directives) เนื่องจากในการกระทำวัจนกรรมดังกล่าว ผู้พูดต้องการบอกให้ผู้ฟังรู้ว่าการกระทำนั้นของผู้ฟังเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรืออาจทำให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อน เพื่อให้ผู้ฟังจะได้สำนึกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำนั้น

แนวคิดเรื่องความสุภาพ

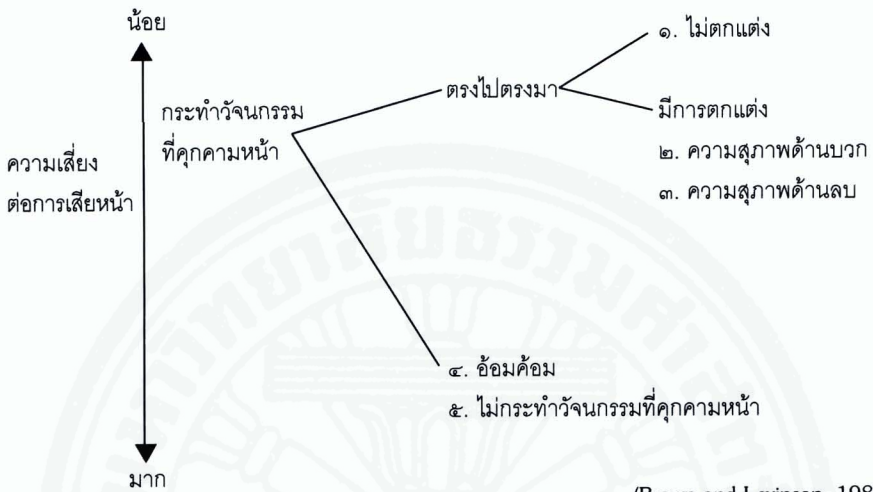
นอกจากแนวคิดเรื่องวัจนกรรมแล้ว แนวคิดเรื่อง “ความสุภาพ” ยังเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาใช้วิเคราะห์วัจนกรรมการตักเตือน เนื่องจากวัจนกรรมการตักเตือนเป็นวัจนกรรมที่จัดได้ว่าคุกคามหน้าของผู้ฟังตามทฤษฎีของบราวน์และเลวินสัน^๓ และผู้พูดอาจใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อลดการคุกคามหน้าผู้ฟังโดยมีรายละเอียดของทฤษฎีดังนี้

บราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1987) เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมี “หน้า” หรือ “ภาพลักษณ์ที่ทุกคนในสังคมต้องการเป็นความต้องการพื้นฐานของสมาชิกในสังคม” “หน้า” ทั้ง ๒ ด้าน คือ

๑. หน้าด้านบวก (positive face) หมายถึง ความต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับในสังคม
๒. หน้าด้านลบ (negative face) หมายถึง ความต้องการที่จะมีอิสระ ไม่ขึ้นอยู่กับใคร

วัจนกรรมการตักเตือนคุกคามหน้าด้านบวก (positive face) ของผู้ฟัง เนื่องจากการตักเตือนเป็นการกล่าวถึงความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องในการกระทำหรือพฤติกรรมบางอย่างของผู้ฟัง ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้ฟังมีสิ่งที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ดังนั้นในการกระทำวัจนกรรมนี้ ผู้พูดต้องเลือกว่าจะใช้กลวิธีใด ดังแผนภูมิต่อไปนี้

^๓ นอกจากแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสันแล้ว ลาคอฟ (Lakoff, 1973) ยังกล่าวถึงแนวคิดเรื่องความสุภาพไว้ว่าความสุภาพเป็นความสามารถทางการใช้ภาษาอย่างหนึ่งของมนุษย์ โดยกฎความสุภาพมี ๓ ประการ คือ ๑. ไม่บังคับ (Don't impose) ๒. ให้ทางเลือก (Give options) และ ๓. ทำให้รู้สึกดี (Make a feel good)



(Brown and Levinson, 1987)

จากแผนภูมิ อาจอธิบายได้ว่า เมื่อผู้พูดอยู่ในสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการคุกคามหน้าของผู้ฟัง (strategies for doing FTAs) ผู้พูดอาจเลือกวิธีตรงไปตรงมา (bold on record) เพื่อให้ผู้ฟังทราบเจตนาของผู้พูดได้อย่างชัดเจน หรืออาจเลือก วิธีรักษาน้ำหน้าด้านบวก (positive politeness) หรือความต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับในสังคมของผู้ฟัง เช่น การแสดงความเป็นกลุ่มหรือพวกเดียวกัน การแสดงความเป็นห่วง การแสดงความยกย่องผู้ฟัง เป็นต้น หรืออาจเลือกใช้วิธีรักษาน้ำหน้าด้านลบ (negative politeness) หรือความต้องการที่จะมีอิสระ ไม่ขึ้นอยู่กับใครของผู้ฟัง เช่น การกล่าวกลบเกลื่อนเพื่อลดน้ำหนักการลงละเมิดสิทธิส่วนตัวของผู้ฟัง การขอโทษเมื่อต้องก้าวก่ายเรื่องของผู้ฟัง เป็นต้น หรืออาจจะเลือกใช้วิธีอ้อม (off record) ซึ่งได้แก่ การที่ผู้พูดเลือกที่จะไม่แสดงความตั้งใจของตนอย่างตรงไปตรงมา แต่เลือกกล่าวถ้อยคำที่ดีความได้หลายแบบ โดยผู้พูดจะใช้กลวิธีอ้อมนี้ก็ต่อเมื่อเห็นว่าสถานการณ์การสื่อสารนั้นเป็นสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการคุกคามหน้าของผู้ฟังมากที่สุด เช่น การใช้อุปลักษณ์ การใช้รูปประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เป็นต้น

ทั้งนี้ บรรานันและเลวินสันกล่าวว่า การที่ผู้พูดจะเลือกใช้กลวิธีใดในการกระทำวัจนกรรมนั้น ผู้พูดจะต้องพิจารณาถึงปัจจัยแวดล้อม ๓ ประการ ได้แก่ สถานภาพของผู้พูดและผู้ฟัง ความสนิทสนมระหว่างคู่สนทนา และระดับของสถานการณ์ เช่น ความยากง่ายของเรื่อง น้ำหนักความผิด เป็นต้น

แนวคิดทฤษฎีนี้สามารถนำมาใช้อธิบายเกี่ยวกับวัจนกรรมการตักเตือนได้ว่า วัจนกรรมการตักเตือนเป็นวัจนกรรมที่คุกคามหน้าของผู้ฟังเพราะเป็นการกล่าวถึงความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องของผู้ฟัง ซึ่งทำให้ผู้ฟังไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ดังนั้นในการแสดงวัจนกรรมการตักเตือนแต่ละครั้ง ผู้พูดจึงจำเป็นต้องชี้แจงนำหน้าเพื่อเลือกระหว่างการแสดงวัจนกรรมการตักเตือนด้วยกลวิธีตรงไปตรงมาเพื่อสื่อเจตนาของตนอย่างชัดเจนกับการแสดงวัจนกรรมการตักเตือนด้วยกลวิธีความสุภาพ ซึ่งอาจสื่อเจตนาไม่ชัดเจนแต่เป็นการรักษาหน้าและสัมพันธภาพอันดีระหว่างตนกับผู้ฟัง

นอกจากทฤษฎีความสุภาพที่มุ่งเน้นในมุมมองของผู้ฟังอย่างทฤษฎีของบราวน์ และเลวินสันแล้ว เรื่องความสุภาพยังอาจพิจารณาได้จากมุมมองของผู้พูดซึ่งเป็นความสุภาพที่ผู้พูดต้องการลดการคุกคามหน้าของตัวเอง (Self Face -Threatening Act; SFTA) ดังในทฤษฎี Self-politeness ของเฉินดังนี้

เฉิน (Chen, 2001) ได้เสนอกลวิธีการทำวัจนกรรมที่เสี่ยงต่อการคุกคามหน้าของผู้พูด (strategies for doing SFTA) ไว้ ๔ กลวิธี คือ

๑. วิธีการกล่าวอย่างตรงไปตรงมา วิธีการนี้จะใช้ต่อเมื่อผู้พูดเห็นว่าวัจนกรรมนั้นเสี่ยงต่อการคุกคามหน้าของผู้พูดน้อยที่สุด
๒. วิธีการใช้ถ้อยคำเพื่อลดน้ำหนักความเสี่ยงที่จะคุกคามหน้าของตนเอง วิธีการนี้จะใช้ก็ต่อเมื่อผู้พูดเห็นว่าการกล่าวอย่างตรงไปตรงมาอาจคุกคามของหน้าของตนได้ จึงเลือกใช้วิธีการนี้แทน เช่น การกล่าวชี้แจงหรือให้เหตุผล (justify) การกลบเกลื่อน (hedge) เป็นต้น
๓. วิธีการทางอ้อม วิธีการนี้ใช้เพื่อรักษาหน้าของผู้พูด ซึ่งเฉินได้เสนอว่าเป็นกลวิธีที่ผู้พูดตั้งใจจะละเมิดกฎความร่วมมือในการสนทนาของไกรซ์^๕ ทั้ง ๔ ข้อ

^๕ ไกรซ์ (Grice, 1975) เชื่อว่าในการสนทนาในชีวิตประจำวัน ถ้อยคำไม่ได้สื่อความหมายตามรูปเสมอไป เราไม่สามารถตีความถ้อยคำจากความหมายตามรูปหรืออาศัยหลักการให้เหตุผลได้ และจำเป็นต้องอาศัยปริบทและมีสมมติฐานว่าคู่สนทนาเคารพหลักการความร่วมมือในการสนทนา โดยกฎทั้ง ๔ ข้อได้แก่ ๑. กฎปริมาณ (Maxim of quantity) หมายถึง การให้ข้อมูลครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ของการสนทนานั้นๆ และไม่ให้ข้อมูลเกินความจำเป็น ๒. กฎคุณภาพ (Maxim of quality) หมายถึง การไม่พูดสิ่งเท็จหรือไม่มีหลักฐาน ๓. กฎสัมพัทธ์ (Maxim of relation) หมายถึง การพูดแต่สิ่งที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อสนทนา และ ๔. กฎคุณลักษณะ (Maxim of manner) หมายถึง การหลีกเลี่ยงความกำกวม พูดให้กระชับและให้เนื้อความเป็นไปตามลำดับ

๔. วิธีการที่ไม่กล่าวถ้อยคำใดๆ หรือการเจี๊ยบเพื่อหลีกเลี่ยงการคุกคามหน้าของตนเอง

จากกลวิธีทั้ง ๔ กลวิธีตามแนวคิดเรื่องความสุภาพต่อตนเองของเงินข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างไปจากกลวิธีความสุภาพต่อผู้ฟังของบราวน์และเลวินสัน กล่าวคือ กลวิธีความสุภาพต่อตนเองของเงินไม่ได้แบ่งเป็นกลวิธีความสุภาพด้านบวกหรือด้านลบเหมือนกลวิธีความสุภาพต่อผู้ฟังของบราวน์และเลวินสัน ทั้งนี้ เงิน (Chen, 2001) ได้เสนอไว้ว่า กลวิธีทั้ง ๔ กลวิธีตามแนวคิดเรื่อง Self-politeness นี้ ผู้พูดจะเลือกใช้โดยการคำนึงว่าวัจนกรรมนั้นเสี่ยงต่อการคุกคามหน้ามากน้อยเพียงใด หากวัจนกรรมนั้นเสี่ยงต่อการคุกคามหน้าของผู้พูดน้อย ผู้พูดก็จะเลือกใช้กลวิธีที่ ๑ แต่ถ้าเสี่ยงต่อการคุกคามหน้าของผู้พูดมาก ผู้พูดก็จะเลือกใช้กลวิธีที่ ๒-๔ ตามลำดับ และการตัดสินใจว่าวัจนกรรมใดจะเสี่ยงต่อการคุกคามหน้าของผู้พูดหรือไม่นั้น ต้องขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละสังคม

ทฤษฎี Self-politeness นี้อาจนำมาอธิบายเกี่ยวกับวัจนกรรมการตักเตือนได้ เนื่องจากในการแสดงวัจนกรรมการตักเตือนแต่ละครั้ง ผู้พูดคงต้องคำนึงถึงการรักษาสัมพันธภาพที่ดี และไม่ต้องการให้ตนถูกมองในด้านไม่ดี

การเก็บข้อมูล

ในบทความนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการแสดงวัจนกรรมการตักเตือนจากกลุ่มตัวอย่างผู้พูดที่มีสถานภาพสูงกว่าและเท่ากันดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ผู้วิจัยเลือกสถานภาพครูกับศิษย์ในสถานการณ์ที่ผู้พูดมีสถานภาพสูงกว่าและสถานภาพเพื่อนกับเพื่อนในสถานการณ์ที่คู่สนทนามีสถานภาพเท่ากัน ทั้งนี้การที่ผู้วิจัยเลือกคู่สนทนาครูกับศิษย์ เนื่องจากในสังคมไทยครูมีสถานภาพที่สูงกว่าศิษย์อย่างเห็นได้ชัดเจน (Navavan Bandumedha, 1987) เพราะครูเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ อีกทั้งสังคมยังยอมรับว่าครูเป็นบุุชนิยบุคคลที่ควรเคารพและเอาเป็นแบบอย่าง (กฤตยา อารยศิริ, ๒๕๒๓) นอกจากนี้ครูยังมีหน้าที่โดยตรงในการอบรมและขัดเกลานิสัยหรือพฤติกรรมของศิษย์ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, ๒๕๔๐) จึงทำให้ครูเป็นสถานภาพที่มีโอกาสกระทำวัจนกรรมการตักเตือนได้มากกว่าสถานภาพอื่น

๒. ส่วนสถานการณ์ที่คู่สนทนามีสถานภาพเท่ากัน ผู้วิจัยเลือกคู่เพื่อนมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าสถานภาพของเพื่อนเป็นสถานภาพที่เท่ากันระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังอย่างชัดเจน มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กันมากและมีโอกาสกล่าวตักเตือนกัน ในขณะที่สถานภาพเพื่อนร่วมงานอาจไม่เหมาะสม เพราะในบางกรณีเพื่อนร่วมงานอาจมีปัจจัยเรื่องอายุเข้ามาเกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเลือกเก็บข้อมูลเฉพาะนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาและนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาเท่านั้น โดยไม่เก็บในระดับประถมศึกษาเนื่องจากในการศึกษาเชิงอภิวัจจนปฏิบัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างเด็กที่มีอายุน้อย เช่น เด็กในระดับประถมศึกษาจะสามารถเข้าใจแบบสอบถามและแสดงวัจนกรรมได้น้อยกว่าเด็กในระดับมัธยมศึกษา ลักษณะดังกล่าวอาจทำให้ผลการวิเคราะห์ในงานวิจัยเกิดการเบี่ยงเบนได้ ผู้วิจัยจึงไม่เลือกเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนี้

กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยคือครูและนักเรียนนิสิตนักศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์จำนวนทั้งหมด ๒๐๐ คน (แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างครูจำนวน ๑๐๐ คน และกลุ่มตัวอย่างนักเรียนหรือนิสิตนักศึกษาจำนวน ๑๐๐ คน) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ ครูและนักเรียนจากโรงเรียนสาธิตแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โรงเรียนสตรีวิทยา ๒ โรงเรียนวัดลาดปลาเค้า โรงเรียนวัดเทพศิลา โรงเรียนเมืองปราณบุรี โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการปราณบุรี โรงเรียนประจวบวิทยาลัย โรงเรียนหัวหินวิทยาลัย และโรงเรียนสามร้อยยอดวิทยาคม ส่วนในระดับอุดมศึกษา ได้แก่ อาจารย์และนิสิตหรือนักศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ และมหาวิทยาลัยรังสิต

ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลด้วยการใช้แบบสอบถามที่เรียกว่า Discourse Completion Test (DCT) เนื่องจากการเก็บข้อมูลจากสถานการณ์จริงไม่สามารถทราบเจตนาว่าผู้พูดแสดงวัจนกรรมใด หากผู้วิจัยไม่ใช่ผู้พูดเองก็ยากที่จะระบุให้แน่ชัดว่าถ้อยคำที่ปรากฏในสถานการณ์จริงนั้นมีเจตนาตักเตือนหรือไม่ ในสาขาวิชาปฏิบัติศาสตร์จึงยอมรับการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม DCT ว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมโดยเฉพาะหากต้องการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดนิยามคำว่า “ตักเตือน” ตามแนวคิดเรื่องเงื่อนไขวัจนกรรมของเซอร์ล (Searle, 1969) ดังนี้

เงื่อนไขที่เกี่ยวกับเนื้อความ	เป็นการกล่าวถึงพฤติกรรม หรือการกระทำในอดีตของผู้ฟัง
เงื่อนไขเบื้องต้น	ผู้พูดเชื่อว่าการกระทำนั้นของผู้ฟังเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรืออาจทำให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อน
เงื่อนไขความจริงใจ	ผู้พูดต้องการบอกให้ผู้ฟังรู้ว่าการกระทำของผู้ฟังเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรืออาจทำให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อน เพื่อให้ผู้ฟังจะได้สำนึกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำนั้น
เงื่อนไขจำเป็น	การตักเตือนเป็นความพยายามที่จะบอกให้ผู้ฟังรู้ว่าการกระทำของผู้ฟังเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรืออาจทำให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อนเพื่อให้ผู้ฟังจะได้สำนึกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำนั้น

ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจัดทำแบบสอบถามขึ้น ๒ ชุด ได้แก่ ๑) แบบสอบถามการแสดงทัศนกรรมการตักเตือนสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเป็นครู และ ๒) แบบสอบถามการแสดงทัศนกรรมการตักเตือนสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเป็นเพื่อน แบบสอบถามแต่ละชุดประกอบด้วยคำถามทั้งหมด ๙ ข้อซึ่งเป็นสถานการณ์ที่กำหนดให้ผู้พูดอยู่ในสถานการณ์ที่เห็นว่าผู้ฟังมีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ทั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดสถานการณ์การกระทำผิดและควรมีการตักเตือนจากข้อมูลความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนประจำปี ๒๕๔๗ จากกลุ่มส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพนักเรียนสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ (กองสรวัดนักเรียนกรมพลศึกษาเดิม) และได้ตรวจสอบกับผู้บอกภาษาที่เป็นครูและนักเรียนนิสิตนักศึกษาจำนวนทั้งหมด ๕๐ คนแล้วว่าเป็นสถานการณ์ที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้จริง ประกอบด้วยสถานการณ์ที่ลูกศิษย์มาเข้าเรียนสายเป็นประจำ สถานการณ์ที่ลูกศิษย์แต่งตัวล่อแหลมและกลับบ้านดึกเป็นประจำ สถานการณ์ที่ลูกศิษย์กำลังติดยาหรืออย่างหนัก สถานการณ์ที่ลูกศิษย์กำลังลดความอ้วนโดยไม่ได้อยู่ในความควบคุมของแพทย์ สถานการณ์ที่ลูกศิษย์ใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย สถานการณ์ที่ลูกศิษย์เล่นการพนันหลังเลิกเรียน สถานการณ์ที่

ลูกศิษย์ประพฤติตัวไม่เหมาะสมกับเพื่อนเพศตรงข้าม สถานการณ์ที่ลูกศิษย์ชอบไปเข้ากลุ่มกับนักเลงอันธพาลและก่อเรื่องทะเลาะวิวาทอยู่เป็นประจำ และสถานการณ์ที่ลูกศิษย์ชอบแสดงกิริยาหรือกล่าววาจาไม่สุภาพกับบุคคลอื่น

นอกจากนี้ ในการกำหนดสถานการณ์ ผู้วิจัยจะใช้วิธีการบรรยายสั้นๆ และใช้คำถามแทนการสร้างเป็นบทสนทนาให้เต็มเต็ม เนื่องจากการสร้างเป็นบทสนทนาให้เต็มเต็มอาจจะเป็นการชี้นำคำตอบให้กับผู้ตอบแบบสอบถาม และอาจทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่ใช่ถ้อยคำที่ผู้ตอบแบบสอบถามจะใช้จริงในสถานการณ์นั้น แต่เป็นถ้อยคำเพื่อตอบสนองแรกของคู่ถ้อยที่กำหนด

ตัวอย่างคำถามสำหรับกลุ่มตัวอย่างผู้พูดที่มีสถานภาพสูงกว่าผู้ฟัง

- หากท่านเห็นลูกศิษย์ในความดูแลของท่านมาเข้าเรียนสายอยู่เป็นประจำ ในคาบรายวิชาอื่นที่ไม่ใช่คาบรายวิชาที่ท่านสอน และท่านเห็นว่ากรมาเข้าเรียนสาย เช่นนี้เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรืออาจทำให้เกิดผลเสียแก่ลูกศิษย์ของท่าน ท่านจะอย่างไร

ตัวอย่างคำถามสำหรับกลุ่มตัวอย่างผู้พูดที่มีสถานภาพเท่ากับผู้ฟัง

- หากท่านเห็นเพื่อนของท่านมาเข้าเรียนสายอยู่เป็นประจำ และท่านเห็นว่ากรมาเข้าเรียนสายเช่นนี้เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรืออาจทำให้เกิดผลเสียแก่เพื่อนของท่าน ท่านจะอย่างไร

จากข้อมูลคำตอบ ผู้วิจัยพบว่าการใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงวจนกรรมการตักเตือนมักใช้ถ้อยคำหลายถ้อยคำในหนึ่งคำตอบ ผู้วิจัยจึงนำคำตอบเหล่านั้นมาหา กลวิธีออกเป็นขั้นตอน ดังนี้

๑. นำคำตอบมาจำแนกเป็นถ้อยคำโดยพิจารณาจาก ๑) การเว้นวรรคของผู้ตอบแบบสอบถามแทนจังหวะหยุดระหว่างถ้อยคำ และ ๒) เนื้อความที่สมบูรณ์ของแต่ละถ้อยคำ ตัวอย่างเช่น

คำตอบว่า “สูบนูหรือมากแบบนี้ไม่ดีนะคะ มันจะทำให้เธอเป็นมะเร็ง”

แบ่งได้เป็น ๒ ถ้อยคำ คือ

- สูบนูหรือมากแบบนี้ไม่ดีนะคะ
- มันจะทำให้เธอเป็นมะเร็ง

๒. นำถ้อยคำดังกล่าวมาวิเคราะห์ว่าเป็นกลวิธีทางภาษาแบบใด โดยพิจารณาทั้งจากรูปภาษา เนื้อความของถ้อยคำ และอาศัยแนวคิดด้านวัจนปฏิบัติศาสตร์เป็นเกณฑ์

ผลการวิจัย

กลวิธีทางภาษาที่ใช้วัจนกรรมการตกเดือนในภาษาไทย

จากการศึกษาข้อมูลคำตอบพบว่า กลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงวัจนกรรมการตกเดือนแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. กลวิธีทางภาษาแบบตรง
๒. กลวิธีทางภาษาแบบอ้อม

๑. กลวิธีทางภาษาแบบตรง

กลวิธีทางภาษาแบบตรง ในบทความนี้หมายถึง กลวิธีการใช้ถ้อยคำที่ผู้พูดแสดงเจตนาการตกเดือนให้ผู้ฟังสำนึกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมอย่างตรงไปตรงมา ไม่มีการตกแต่งถ้อยคำหรือไม่สามารถตีความถ้อยคำเป็นเจตนาอื่นได้

จากการศึกษาข้อมูลคำตอบ สามารถจำแนกกลวิธีทางภาษาแบบตรงในการแสดงวัจนกรรมการตกเดือนออกเป็น ๔ กลวิธีย่อย โดยเรียงลำดับตามค่าความถี่การปรากฏจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๑.๑ การบอกว่าการกระทำนั้นไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม

การบอกว่าการกระทำนั้นไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หมายถึงการที่ผู้พูดบอกว่าพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ฟังเป็นสิ่งไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมสำหรับการที่นักเรียนนักศึกษาจะพึงปฏิบัติ มักปรากฏคำว่า “ไม่ดี” “ไม่ถูกต้อง” “ไม่เหมาะสม” “ไม่สมควร” หรือ “ไม่งาม” ในถ้อยคำ และมีปรากฏคำบอกมาลา “นะ” อยู่ท้ายประโยค

ตัวอย่าง

นักเรียนคะ...นักเรียนแต่งตัวแบบนี้ไม่เหมาะสมนะคะ

(๑)

เธอทำแบบนี้มันไม่ถูกต้องนะ

(๒)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบตรงตามแนวคิดเรื่องคุณภาพของ บรรณและเลวินสันเนื่องจากผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจหรือตีความเจตนาของผู้พูดไปเป็น อย่างอื่นได้นอกเหนือจากการตักเตือน

๑.๒ การกล่าวลงโทษ

การกล่าวลงโทษ หมายถึงการที่ผู้พูดแสดงว่าผู้ฟังต้องได้รับโทษหรือผลเสีย บางอย่างจากผู้พูด เนื่องจากผู้ฟังมีพฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรืออาจ ทำให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อน

ตัวอย่าง

ครูจะทำโทษเธอ

(๓)

ฉันจะฟ้องครูว่าเธอสูบบุหรี่

(๔)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบตรงตามแนวคิดเรื่องคุณภาพของ บรรณและเลวินสันเนื่องจากผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจหรือตีความเจตนาของผู้พูดไปเป็น อย่างอื่นได้นอกเหนือจากการตักเตือน

๑.๓ การสั่งให้เลิกหรือแก้ไขการกระทำนั้น

การสั่งให้เลิกหรือแก้ไขการกระทำนั้น หมายถึงการที่ผู้พูดสั่งเพื่อให้ผู้ฟังเลิก หรือแก้ไขการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม การสั่งให้แก้ไขต่างกับการสั่งให้เลิก การกระทำตรงที่การสั่งให้แก้ไขการกระทำ ผู้พูดมิได้แสดงเจตนาให้ผู้ฟังยุติการกระทำ อย่างทันทีทันใดเหมือนการสั่งให้เลิกการกระทำ แต่ผู้พูดแสดงเจตนาให้ผู้ฟังพยายาม แก้ไขเพื่อปรับปรุงความไม่ดีหรือความบกพร่องของการกระทำดังกล่าว

ตัวอย่าง

นี่ (เอ่ยชื่อ) เธอมาเรียนคาบอาจารย์ (เอ่ยชื่ออาจารย์ประจำวิชา) ช้าบ่อยจริงรีเปลา

วันหลังอย่ามาช้าอย่างนี้อีกนะ

(๕)

อย่าไปกับ (เอ่ยชื่อเพื่อนนักเรียนชายคนหนึ่ง) อีกนะแก

(๖)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีการสั่งให้เลิกหรือแก้ไขการกระทำเป็นกลวิธีทางภาษาแบบตรงตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสันเนื่องจากผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจหรือตีความเจตนาของผู้พูดไปเป็นอย่างอื่นได้นอกจากการดักเตือน

๑.๔ การใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ

การใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงความรู้สึกในเชิงลบว่าผู้พูดไม่พึงพอใจพฤติกรรมที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรืออาจทำให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อนของผู้ฟัง

ตัวอย่าง

เธอเนี่ยมันไม่ได้เรื่อง แะที่สุดเลย

(๗)

พูดแบบนี้ทุเรศที่สุดเลยนะมึง

(๘)

จากตัวอย่างที่ (๗)-(๘) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำที่แสดงความรู้สึกในเชิงลบในคำว่า “ไม่ได้เรื่อง” และ “แะ” ในตัวอย่างที่ (๗) และคำว่า “ทุเรศ” และ “มึง” ในตัวอย่างที่ (๘) ผู้วิจัยจึงจัดกลวิธีดังกล่าวเป็นกลวิธีทางภาษาแบบตรงเนื่องจากการใช้กลวิธีนี้ ผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจหรือตีความเจตนาของผู้พูดไปเป็นอย่างอื่นได้นอกจากเนื่องจากการดักเตือน

๒. กลวิธีทางภาษาแบบอ้อม

กลวิธีทางภาษาแบบอ้อม ในบทความนี้หมายถึง กลวิธีการใช้ถ้อยคำที่ต้องอาศัยการตีความจึงจะทราบเจตนาการดักเตือนหรือมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์อื่นร่วมกับวัตถุประสงค์การดักเตือน

จากการศึกษาข้อมูลคำตอบ สามารถจำแนกกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมออกเป็น ๒๕ กลวิธีย่อย โดยเรียงลำดับตามความถี่การปรากฏจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๒.๑ การอ้างกฎหรือสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม

การอ้างกฎหรือสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม เป็นการที่ผู้พูดอ้างกฎหรือสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นซึ่งมีอำนาจหรือความน่าเชื่อถือ

เพื่อตักเตือน จากการศึกษาข้อมูลคำตอบพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีการอ้างกฎหรือสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม จำแนกออกเป็น ๔ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การอ้างกฎหรือบุคคลอื่นที่มีอำนาจลงโทษ ๒) การอ้างสิ่งหรือบุคคลอื่นที่ชี้ว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม ๓) การอ้างสิ่งหรือบุคคลอื่นที่ชี้ว่าการกระทำนั้นทำให้เกิดผลร้ายหรืออันตรายต่อผู้ฟัง และ ๔) การอ้างสิ่งหรือบุคคลอื่นที่เสนอวิธีหรือแนวทางแก้ไขการกระทำนั้น

ตัวอย่าง

มาสายแบบนี้ ระวังอาจารย์ (เอ่ยชื่ออาจารย์ฝ่ายปกครอง) ทำโทษนะ (๙)

อย่าเล่นมันนะเพื่อน ตำรวจเค้าจับแกเข้าคุกนะโว้ย (๑๐)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อรักษาหน้าของตนเองและวัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวให้ผู้ฟังปฏิบัติตาม ดังที่เฉิน (Chen, 2001) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการอ้างกฎหรือบุคคลอื่นไว้ในทฤษฎี Self-politeness ว่าการอ้างกฎหรือบุคคลอื่นสามารถช่วยให้ผู้พูด “บอกปิด” ความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนพูดได้ และไม่ทำให้ผู้ฟังมองผู้พูดในด้านที่ไม่ดี ขณะเดียวกัน การอ้างกฎหรือบุคคลอื่นก็ยังเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ช่วยทำให้ผู้ฟังเชื่อฟังและคล้อยตามวัฒนธรรมการตักเตือน เพราะกฎหรือบุคคลอื่นที่ผู้พูดกล่าวอ้างในถ้อยคำนั้นล้วนเป็นกฎของสถาบันการศึกษาหรือบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่าผู้ฟังและเป็นบุคคลที่ผู้ฟังเกรงกลัวทั้งสิ้น

๒.๒ การใช้ถ้อยคำลดน้ำหนักความรุนแรง

การใช้ถ้อยคำลดน้ำหนักความรุนแรง หมายถึง การที่ผู้พูดใช้คำหรือถ้อยคำเพื่อทำให้วัจนกรรมการตักเตือนมีน้ำหนักเบาลง การใช้ถ้อยคำลดน้ำหนักความรุนแรงที่ปรากฏในวัจนกรรมการตักเตือนถือเป็นกลวิธีความสุภาพกลวิธีหนึ่งที่ผู้พูดใช้เพื่อรักษาหน้าของผู้ฟัง จากการศึกษาข้อมูลคำตอบ พบว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำลด

นำหนักความรุนแรง จำแนกออกเป็น ๕ ลักษณะ ได้แก่ ๑) การใช้ถ้อยคำแสดงความเห็น^๕ ๒) การใช้ถ้อยคำแสดงการคาดคะเน^๖ ๓) การใช้ถ้อยคำลดปริมาณ^๗ ๔) การใช้ถ้อยคำที่ไม่เจาะจงผู้ฟังโดยตรง^๘ และ ๕) การใช้ถ้อยคำแสดงเงื่อนไข^๙

ตัวอย่าง

นักศึกษาควรไปพบแพทย์ที่กว่านครรับ

(๑๑)

ถ้าเธอยังทำตัวแบบนี้เธอต้องไม่ปลอดภัยแน่ๆ

(๑๒)

จากตัวอย่างที่ (๑๑)-(๑๒) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ถ้อยคำแสดงความเห็น “ควร” ในตัวอย่างที่ (๑๑) และใช้ถ้อยคำแสดงเงื่อนไข “ถ้า” ในตัวอย่างที่ (๑๒)

^๕ ได้แก่ การใช้ถ้อยคำที่ผู้พูดแสดงว่าสิ่งที่ผู้พูดกล่าวเป็นความคิดเห็นของผู้พูด คำที่ปรากฏใช้คือ คำว่า “ว่า” “เห็นว่า” “มีความเห็นว่า” “ควร” “ควรจะ” “ควรที่จะ” “น่าจะ” “น่าที่จะ” การใช้ถ้อยคำแสดงความเห็นเช่นนี้ช่วยลดน้ำหนักความรุนแรงได้เพราะเป็นการแสดงว่าสิ่งที่ตนกล่าวเป็นเพียงความคิดเห็นส่วนตัวเท่านั้น ซึ่งความคิดเห็นของแต่ละคนอาจถูกหรือผิดก็ได้ และอาจเปิดโอกาสให้ผู้ฟังโต้แย้งหรือปฏิเสธสิ่งที่ผู้พูดนำเสนอ

^๖ ได้แก่ การใช้คำหรือถ้อยคำที่ผู้พูดแสดงว่าสิ่งที่ผู้พูดกล่าวเป็นเพียงการคาดคะเนหรือคาดการณ์ล่วงหน้า จะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ได้ คำที่ปรากฏใช้คือคำว่า “อาจ” “อาจจะ” การใช้ถ้อยคำแสดงการคาดคะเนช่วยลดน้ำหนักความรุนแรงได้เพราะเป็นการสื่อว่าผลลัพธ์หรืออันตรายที่กล่าวถึงเป็นเพียงการคาดคะเนของผู้พูดเท่านั้น

^๗ ได้แก่ การใช้คำหรือถ้อยคำที่แสดงถึงการลดปริมาณความผิดหรือความไม่ดีในพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ฟัง คำที่ปรากฏใช้คือ คำว่า “ค่อนข้าง” “ค่อนข้างจะ” การใช้ถ้อยคำลดปริมาณเช่นนี้ช่วยลดน้ำหนักความรุนแรงได้ เพราะเป็นการสื่อว่าความผิดหรือความไม่ดีในการกระทำของผู้ฟังมีระดับความรุนแรงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

^๘ ได้แก่ การใช้คำหรือถ้อยคำที่ไม่เจาะจงเป้าหมาย แต่เลือกที่จะใช้ถ้อยคำรวมๆ ไม่เจาะจงคนใดคนหนึ่งอย่างชัดเจน การใช้ถ้อยคำไม่เจาะจงผู้ฟังโดยตรงเช่นนี้ช่วยลดน้ำหนักความรุนแรงเพราะผู้พูดมิได้เจาะจงเป้าหมายในการแสดงวจนกรรมการตักเตือนถึงผู้ฟังโดยตรง แต่ผู้พูดอาจหมายถึงบุคคลหนึ่งบุคคลใดก็ได้

^๙ ได้แก่ การใช้ถ้อยคำที่แสดงเงื่อนไขบางสิ่งบางอย่างเพื่อต้องการบอกถึงผลร้ายหรือบทลงโทษที่ผู้ฟังจะได้รับ มักปรากฏรูปประโยคเงื่อนไขที่มีคำว่า “ถ้า” “หาก” การใช้ถ้อยคำแสดงเงื่อนไขเช่นนี้ช่วยลดน้ำหนักความรุนแรงได้ เพราะผู้พูดแสดงว่าการที่ผู้ฟังจะได้รับผลร้ายหรือบทลงโทษก็ต่อเมื่อผู้ฟังไม่กระทำตามเงื่อนไขเท่านั้น มิใช่ต้องได้รับผลจากการกระทำดังกล่าวทุกกรณี

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟังและหน้าของตนเอง นอกจากนี้ในกลวิธีการใช้ถ้อยคำแสดงเงื่อนไข ผู้พูดยังมีวัตถุประสงค์เพื่อนำให้ผู้ฟังปฏิบัติตามกลวิธีการใช้ถ้อยคำลดน้ำหนักความรุนแรงสอดคล้องกับกลวิธีการกลบเกลื่อนตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1978, 1987) ที่ชี้ว่ากลวิธีดังกล่าวเป็นกลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าด้านลบหรือความต้องการเป็นอิสระ ไม่อยู่ภายใต้การบังคับจากบุคคลอื่นของคุณสนทนา ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาจากมุมมองของผู้พูด จะเห็นได้ว่าผู้พูดอาจใช้กลวิธีข้างต้นเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่พอใจจากผู้ฟัง เนื่องจากการกล่าวถึงความผิดที่รุนแรงของผู้ฟังอาจทำให้ผู้ฟังมองผู้พูดว่าไม่ไว้หน้าคนอื่น ดังที่เฉิน (Chen, 2001) กล่าวไว้ในทฤษฎีเรื่องความสุภาพต่อตนเอง (Self-politeness) ว่า นอกจากกลวิธีการกลบเกลื่อนจะใช้เพื่อรักษาหน้าของคุณสนทนาแล้ว ผู้พูดอาจใช้กลวิธีนี้เพื่อรักษาหน้าของตนเองด้วย และการใช้ถ้อยคำแสดงเงื่อนไขซึ่งถือเป็นถ้อยคำที่ใช้ลดน้ำหนักความรุนแรงชนิดหนึ่ง ยังช่วยให้นำให้ผู้ฟังคล้อยตามวัฒนธรรมด้วย เนื่องจากผู้ฟังต้องใช้เหตุผลมาประกอบในการสรุปความหมายสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างต้องการแนะนำ (ทัศนวิสัย เนียมบุปผา, ๒๕๔๔) ซึ่งในที่นี้คือการแนะนำให้ผู้ฟังสำนึกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำ

๒.๓ การแสดงการถาม

การแสดงการถาม หมายถึงการที่ผู้พูดแสดงการถามผู้ฟังทั้งที่เพื่อต้องการทราบข้อมูลพฤติกรรมหรือการกระทำบางอย่างจากผู้ฟัง หรือเพื่อให้ผู้ฟังเห็นว่าการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม และเกิดความสำนึกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำ จากการศึกษาข้อมูลคำตอบพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้กลวิธีแสดงการถามจำแนกออกได้เป็น ๗ กลวิธีย่อย ได้แก่ ๑) การถามข้อมูล^{๑๐} ๒) การถามติง^{๑๑} เพื่อ

^{๑๐} การถามข้อมูลเป็นการใช้คำถามเพื่อต้องการทราบข้อมูลพฤติกรรมหรือการกระทำจากผู้ฟังว่าสิ่งที่ผู้พูดคิดหรือรู้มานั้นเป็นความจริงหรือไม่ อย่างไร

^{๑๑} “ติง” ในงานวิจัยนี้ใช้ตามความหมายที่ราชบัณฑิตยสถานกำหนดความหมายไว้ว่า หมายถึง ทักไว้ หรือ ท้วงไว้ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖, น. ๔๖๓) เพื่อเป็นทำนองว่าพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ฟังไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรืออาจทำให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อน กลวิธีคำถามติงทั้งหมดที่พบในงานวิจัยปรากฏอยู่ในรูป [ลักษณะของพฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม + [ไป + หรือเปล่า] ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างไม่ได้ต้องการให้ผู้ฟังตอบว่าการกระทำดังกล่าวเป็นความจริงหรือไม่ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างทราบหรือเห็นพฤติกรรมของผู้ฟังมาแล้ว (เงื่อนไขในแบบสอบถาม) แต่ใช้การแสดงการถามติงเพื่อทักหรือท้วงไม่ให้ผู้ฟังกระทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมเท่านั้น

ตักเตือน ๓) การถามเหตุผล^{๑๒} ๔) การถามความเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ฟัง^{๑๓}
 ๕) การถามเพื่อบอกให้เลิกหรือแก้ไขการกระทำ^{๑๔} ๖) การถามเพื่อเสนอวิธีหรือแนวทาง
 แก้ไข^{๑๕} และ ๗) การถามเพื่อเสนอความเห็นชอบจากบุคคลอื่น^{๑๖}

ตัวอย่าง

จริงไหมที่เธอไปชวนทายนาย... มันไม่ถูกต้องนะจ๊ะ (๑๓)

แกใส่กระโปรงสั้นไปหรือเปล่า จันว่าแกใส่สั้นไปนา (๑๔)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีการแสดงการถามเป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากเมื่อพิจารณาตามแนวทางวัจนปฏิบัติศาสตร์จะพบว่า รูปประโยคคำถามที่ปรากฏในกลวิธีการแสดงการถามสามารถช่วยทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าคุณผู้พูดมิได้ต้องการบังคับหรือชี้้นำให้ผู้ฟังเชื่อว่าการกระทำของผู้ฟังเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมอย่างตรงไปตรงมา กล่าวคือรูปประโยคคำถามที่ผู้พูดใช้เป็นการแสดงให้ผู้ฟังเห็นว่าผู้พูดไม่ตำหนิผู้ฟังอย่างทันที ผู้ฟังมีสิทธิที่จะยอมรับหรือปฏิเสธถ้อยคำในรูปประโยคคำถามของผู้พูดก็ได้ ดังที่ ลาคอฟ (Lakoff, 1973) เสนอว่าการให้ทางเลือกแก่ผู้ฟัง (Give option) เช่น การใช้

^{๑๒} การถามเหตุผล เป็นการใช้คำถามเพื่อต้องการทราบสาเหตุจากผู้ฟังว่าผู้ฟังมีความจำเป็นใดจึงได้กระทำสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมหรืออาจทำให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อน

^{๑๓} การถามความเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ฟัง เป็นการใช้คำถามเพื่อต้องการทราบความเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ฟัง หลังจากที่คุณผู้พูดได้กล่าวแสดงความเห็นของตนแล้วเกี่ยวกับการกระทำนั้น

^{๑๔} การถามเพื่อบอกให้เลิกหรือแก้ไขการกระทำ เป็นการใช้คำถามเพื่อต้องการบอกให้ผู้ฟังเลิกหรือแก้ไขการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรืออาจทำให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อน มักปรากฏคำว่า “อีก” ในถ้อยคำ

^{๑๕} การถามเพื่อเสนอวิธีหรือแนวทางแก้ไข เป็นการใช้คำถามเพื่อต้องการเสนอวิธีหรือแนวทางแก้ไขให้ผู้ฟังเลิกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรืออาจทำให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อน และมักปรากฏร่วมกับกลวิธีการใช้ถ้อยคำแสดงความคิดเห็นคือการใช้คำว่า “ว่า” ภายในถ้อยคำเดียวกัน

^{๑๖} การถามเพื่อเสนอให้ถามความเห็นชอบจากบุคคลอื่น เป็นการใช้คำถามเพื่อต้องการเสนอให้ผู้ฟังถามความเห็นชอบจากบุคคลอื่นว่าการกระทำดังกล่าวของผู้ฟังเป็นสิ่งสมควรปฏิบัติหรือมีผลร้ายหรืออันตรายหรือไม่ อย่างไร มักปรากฏคำหน้ากริยา “ลอง” ในถ้อยคำ

คำถามถือเป็นกฎความสุภาพข้อหนึ่งในกฎความสุภาพทั้งหมด เช่นเดียวกับบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1978, 1987) ที่จัดให้การแสดงการถาม เป็นกลยุทธ์ความสุภาพเพื่อรักษาน้ำหน้าด้านลบหรือความต้องการเป็นอิสระและไม่อยู่ภายใต้การบังคับจากบุคคลอื่นของผู้ฟัง

๒.๔ การบอกผลร้ายหรืออันตรายของการกระทำนั้น

การบอกผลร้ายหรืออันตรายของการกระทำนั้น หมายถึงการที่ผู้พูดบอกว่าพฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้องของผู้ฟังมีผลร้ายหรืออันตรายต่อตัวผู้ฟังหรือผู้อื่นอย่างไรบ้าง เพื่อให้ผู้ฟังจะได้สำนึกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำนั้น มักมีคำบอกมาลา “นะ” อยู่ท้ายประโยค

ตัวอย่าง

สูบบุหรี่มากแบบนี้มันไม่ดีนะ มันจะทำให้นักศึกษาเป็นมะเร็ง (๑๕)

(เอ่ยชื่อเพื่อน) กลับบ้านค่าๆ ระวังถูกวิ่งราวนะ... (๑๖)

ผู้วิจัยจัดให้เป็นกลยุทธ์ทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากการใช้ถ้อยคำที่บ่งบอกถึงความปรารถนาดีของผู้พูดเช่นนี้ถือเป็นกลยุทธ์ความสุภาพเพื่อรักษาน้ำหน้าด้านลบหรือการเป็นพวกเดียวกันตามแนวคิดของบราวน์และเลวินสัน อีกทั้งผลร้ายหรืออันตรายที่ผู้พูดกล่าวอ้างในถ้อยคำก็ยังช่วยโน้มน้าวให้ผู้ฟังปฏิบัติตามคำตักเตือน ดังที่อรรถพรณปีลันธน์โอวาท (๒๕๔๒) กล่าวไว้ว่า การยกหรืออ้างเหตุผลมาประกอบในการสื่อสารเป็นกลยุทธ์หนึ่งที่สามารถช่วยให้ผู้พูดโน้มน้าวใจผู้ฟังได้

๒.๕ การเสนอแนะ

การเสนอแนะ หมายถึงการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำเสนอแนะให้ผู้ฟังทบทวนหรือกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อให้ผู้ฟังจะได้สำนึกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำที่ไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม มักปรากฏการใช้คำหน้ากริยา “ลอง” ในถ้อยคำ

ตัวอย่าง

นักศึกษาลองกลับไปคิดดูนะที่เราเรียนมาตั้งเยอะแล้ว

แต่เราไปหลงอยู่ในอบายมุขนี้มันดีหรือเปล่า

(๑๗)

เธอลองเคี้ยวหมากฝรั่งที่โฆษณาในทีวีดูซิ เธออาจเลิกมันก็ได้นะ

(๑๘)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีการเสนอแนะเป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากกลวิธีนี้เป็นกลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาน้ำดีตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน โดยการเสนอแนะที่ปรากฏในวัจนกรรมการตักเตือนเป็นการแสดงว่าผู้พูดมิได้ต้องการบังคับหรือชี้ให้ผู้ฟังเลิกหรือแก้ไขการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมของการกระทำอย่างตรงไปตรงมา แต่สิ่งที่กล่าวเป็นเพียงการเสนอแนะการกระทำเท่านั้น เช่นเดียวกับแนวคิดเรื่องความสุภาพของลาคอฟ (Lakoff, 1973) ที่จัดให้การไม่บังคับ (Don't impose) เป็นกฎความสุภาพข้อหนึ่งในบรรดากฎความสุภาพทั้งหมด

๒.๖ การยกตัวอย่างเหตุการณ์ให้เป็นอุทาหรณ์

การยกตัวอย่างเหตุการณ์ให้เป็นอุทาหรณ์ หมายถึงการที่ผู้พูดยกเหตุการณ์หรือตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำหรือผลจากการกระทำนั้นเพื่อให้ผู้ฟังเห็นเป็นอุทาหรณ์

ตัวอย่าง

ยกตัวอย่าง ดาราที่สูบบุหรี่มากจนต้องเป็นมะเร็งเสียชีวิต

(๑๙)

เพื่อนจำ จำสาวทำงานห้างคนนั้นได้ โหมที่ลงข่าวเมื่อหลายเดือนก่อน

กลับบ้านเด็กเลยถูกข่มขืน

(๒๐)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการรักษาน้ำดีของตนเอง วัตถุประสงค์ในการโน้มน้าวให้ผู้ฟังปฏิบัติตาม และวัตถุประสงค์ในการทำให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรมดังที่เฉิน (Chen, 2001) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการยกตัวอย่างเหตุการณ์ไว้ในทฤษฎี Self-politeness ว่าการยกตัวอย่างเหตุการณ์บุคคลอื่นแทนการกล่าวตรง

สามารถช่วยให้ผู้พูด “บอกปิด” ความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนพูดได้ และไม่ทำผู้ฟังมองผู้พูดในด้านที่ไม่ดี นอกจากนี้กลวิธีดังกล่าวยังเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ช่วยโน้มน้าวทำให้ผู้ฟังเชื่อถือและคล้อยตามวัจนกรรมการตักเตือนเนื่องจากผู้พูดยกตัวอย่างบุคคลที่เคยได้รับผลเสียหรืออันตรายจากการกระทำมาสนับสนุนเพื่อชี้ให้ผู้ฟังเห็นว่าผลเสียหรืออันตรายสามารถเกิดขึ้นได้จริงหากผู้ฟังยังคงมีการกระทำที่ไม่เหมาะสม อีกทั้งยังช่วยทำให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรมเพราะกลวิธีดังกล่าวเป็นการตักเตือนผ่านภาพบุคคลจริงที่ได้รับผลร้ายหรืออันตรายจากการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม เพื่อให้ผู้ฟังไม่เอาเป็นแบบอย่างหรือเลียนแบบตาม สอดคล้องกับที่ จอห์นสัน (Johnson, 1994) อ้างถึงใน จิตติมา หลอมทอง, (๒๕๔๔) กล่าวว่าไว้ว่าการสื่อสารแบบยกอุทาหรณ์เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้รับสารสามารถรับรู้ภาพและจินตนาการเสมือนเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์จริงเดียวกันกับผู้ส่งสารได้

๒.๗ การแสดงความเป็นห่วง

การแสดงความเป็นห่วง หมายถึงการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงความเป็นห่วงหรือปรารถนาดีต่อผู้ฟังทั้งในเรื่องของสุขภาพและอารมณ์ความรู้สึกเพื่อต้องการให้ผู้ฟังสำนึกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม มักปรากฏคำว่า “ห่วง” ในถ้อยคำ

ตัวอย่าง

แต่งตัวแบบนี้มันไม่ดีนะ ครูเป็นห่วงความปลอดภัยเวลาเธอกลับบ้านกลางด่ากลางคืน (๒๑)

จากข้อมูลคำตอบพบว่า นอกจากการใช้กลวิธีการแสดงความเป็นห่วงโดยใช้คำว่า “ห่วง” ในถ้อยคำแล้ว กลุ่มตัวอย่างบางส่วนยังอาจเลือกใช้กลวิธีการแสดงความปรารถนาดีต่อสุขภาพและอารมณ์ความรู้สึกของผู้ฟังโดยไม่ปรากฏคำว่า “ห่วง” ในถ้อยคำด้วย

ตัวอย่าง

เธอควรจะทำร่างกายดีกว่ามากินยาลดความอ้วนอย่างนั้นะ
ฉันกลัวสุขภาพเธอจะไม่ดี

(๒๒)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟัง กลวิธีความสุภาพข้างต้นสอดคล้องกับงานวิจัยของแนช (Nash, 1983) ที่ชี้ว่าการแสดงความเห็นว่าเป็นกลวิธีเพื่อรักษาหน้าด้านบวก (positive politeness) หรือการเป็นพวกเดียวกันของผู้ฟังตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน

๒.๘ การเล่าหรือถามถึงเรื่องอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม การเล่าหรือถามถึงเรื่องอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หมายถึงการที่ผู้พูดเล่าหรือถามถึงเรื่องหรือประเด็นอื่นที่เกี่ยวข้องกับการกระทำของผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังเห็นว่า การกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรืออาจทำให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อน

ตัวอย่าง

เมื่อวานบ่อนข้างบ้านฉันนะเพิ่งโดนตำรวจปิดไปเอง (๒๓)

(เอชชื่อนักศึกษา) รู้ไหม เพื่อนห้อง ๕ ของพวกเธอโดนทำทัณฑ์บน

เพราะยกพวกตีกัน (๒๔)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดใช้ถ้อยคำที่ต่อ้อาศัยการตีความจึงจะทราบเจตนาการตักเตือน กล่าวคือ ผู้พูดใช้กลวิธีนี้เพื่อรักษาหน้าของผู้ฟังโดยเป็นการแสดงว่าผู้พูดมิได้ต้องการกล่าวหรือชี้แจงถึงความไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมของการกระทำนั้นอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งอาจทำให้ผู้ฟังเสียหน้าได้ แต่ผู้พูดกลับแสดงการกล่าวอ้อมโดยเล่าหรือถามถึงเรื่องอื่นเพื่อบอกว่าการกระทำดังกล่าวไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมแทน กลวิธีดังกล่าวจัดเป็นกลวิธีเพื่อลดการคุกคามหน้าด้านลบของผู้ฟังตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน

ขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาการชี้แจงข้างต้นจากมุมมองของผู้พูดจะเห็นได้ว่าผู้พูดอาจใช้กลวิธีการเล่าหรือถามถึงเรื่องอื่นเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่พอใจจากผู้ฟัง ซึ่งผู้พูดไม่เจาะจงกล่าวถึงการกระทำผิดของผู้ฟังโดยตรง แต่แสดงการเล่าหรือถามถึงเรื่องอื่นที่ผู้ฟังสามารถเชื่อมโยงหรือตีความได้ว่าเป็นเรื่องของตนเพื่อตักเตือนผู้ฟัง ดังที่เฉิน (Chen, 2001) กล่าวไว้ว่า ผู้พูดอาจใช้กลวิธีทางภาษา เช่น การเล่าหรือถามถึงเรื่องอื่นเพื่อรักษาหน้าของตนเองในการสนทนา

๒.๙ การขอร้องให้เลิกหรือแก้ไขการกระทำนั้น

การขอร้องให้เลิกหรือแก้ไขการกระทำนั้น หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงการขอร้องให้ผู้ฟังเลิกหรือแก้ไขปรับปรุงการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง มักปรากฏการใช้คำว่า “ขอ” หรือ “ขอร้อง” และคำบอกมาลา “เถอะ”

ตัวอย่าง

ครูขอเราเถอะนะ **ขอให้เราเลิกทำตัวเป็นอันธพาลแบบนี้** (๒๕)

ฉัน**ขอ**เถอะนะแก เลิกไปกับ(เฮยชื่อเพื่อนที่มีพฤติกรรมไม่ดี) **อีก** มันจะ... (๒๖)

จากข้อมูลคำตอบพบว่า นอกจากกลุ่มตัวอย่างจะใช้ถ้อยคำเพื่อแสดงการขอร้องให้ผู้ฟังเลิกหรือแก้ไขการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง โดยปรากฏการใช้คำว่า “ขอ” หรือ “ขอร้อง” ในถ้อยคำแล้ว กลุ่มตัวอย่างบางคนยังเลือกที่จะใช้คำว่า “อยากให้” แทนคำว่า “ขอ” หรือ “ขอร้อง”

ตัวอย่าง

ฉัน**อยาก**ให้แกเลิกสูบบุหรี่นะเพื่อน (๒๗)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟัง กล่าวคือ เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของกลวิธีจะเห็นว่า ผู้พูดใช้กลวิธีนี้เพื่อรักษาหน้าของผู้ฟัง โดยผู้พูดแสดงว่ามีได้ต้องการบังคับให้ผู้ฟังเลิกหรือแก้ไขการกระทำนั้น แต่ผู้พูดขอร้องให้ผู้ฟังเลิกหรือแก้ไขการกระทำดังกล่าวแทน การไม่บังคับให้ผู้ฟังเลิกหรือแก้ไขการกระทำโดยการขอร้องนี้สามารถอธิบายตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1978, 1987) ได้ว่าผู้พูดใช้กลวิธีข้างต้นเพื่อความสะดวกในการรักษาหน้าด้านลบหรือความต้องการที่จะเป็นอิสระ ไม่อยู่ภายใต้การบังคับจากบุคคลอื่นของผู้ฟัง เช่นเดียวกับแนวคิดเรื่องความสุภาพของลาคอฟ (Lakoff, 1973) ที่จัดให้การไม่บังคับ (Don't impose) เป็นกฎความสุภาพข้อหนึ่งในบรรดากฎความสุภาพทั้งหมด

๒.๑๐ การแสดงความสงสัยหรือประหลาดใจ

การแสดงความสงสัยหรือประหลาดใจ หมายถึงการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงความสงสัยหรือประหลาดใจเกี่ยวกับการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมของผู้ฟัง เพื่อให้ผู้ฟังจะได้สำนึกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำนั้น คำที่ปรากฏใช้คือ “สงสัย” “งง” “ประหลาดใจ” “แปลกใจ” หรือปรากฏใช้คำอุทานแสดงความสงสัย เช่น “เอ๊ะ” เป็นต้น

ตัวอย่าง

เราสงสัยว่าทำไมเธอถึงทำตัวอย่างนี้ เมื่อก่อนไม่เห็นเป็นเลย (๒๘)

ครูงงมากเลยที่เธอพูดจាក้าวร้าวกับอาจารย์ (เอ่ยชื่ออาจารย์คนหนึ่ง) แบบนั้น... (๒๙)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟังตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสันที่แสดงว่าผู้พูดมิได้ต้องการนำเสนอหรือชี้แจงถึงความไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมของการกระทำโดยตรงไปตรงมา แต่ผู้พูดเพียงแสดงความสงสัยหรือประหลาดใจเท่านั้น และผู้ฟังสามารถโต้แย้งหรือปฏิเสธสิ่งที่ผู้พูดสงสัยหรือประหลาดใจได้

๒.๑๑ การแสดงความผิดหวัง

การแสดงความผิดหวัง หมายถึงการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงความผิดหวังต่อการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมของผู้ฟัง มักปรากฏคำว่า “ผิดหวัง” ในถ้อยคำ

ตัวอย่าง

ครูผิดหวังในตัวเรามากนะที่เราทำตัวแบบนี้ (๓๐)

ข้าผิดหวังกับเอ็งจริงๆ เพื่อน เอ็งไม่น่าทำ...เค้าท้องเลย (๓๑)

นอกจากการใช้คำว่า “ผิดหวัง” ที่ปรากฏในกลวิธีนี้แล้ว จากข้อมูลคำตอบยังพบว่ากลุ่มตัวอย่างอาจใช้คำว่า “เสียใจ” แสดงให้ผู้ฟังเห็นว่าการกระทำของผู้ฟังไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม หรืออาจทำให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อน

ตัวอย่าง

ฉันเสียใจมากนะที่เธอโกหกพ่อแม่

(๓๒)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟังตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสันที่แสดงว่าผู้พูดมิได้กล่าวหรือชี้หน้าถึงความไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมของการกระทำโดยตรง แต่ผู้พูดเพียงแสดงความรู้สึกส่วนตัวว่าผิดหวังหรือเสียใจต่อการกระทำของผู้ฟังเท่านั้น

๒.๑๒ การใช้ถ้อยคำนัยผกผัน

ถ้อยคำนัยผกผัน (verbal irony) ในบทความนี้ ผู้วิจัยนิยามตามแนวทางของนักรัฐพร พานโพธิ์ทอง (Natthaporn Panpothong, 1996) ว่าหมายถึง

๑. การพูดอย่างหนึ่งแต่หมายความตรงกันข้าม หรือการพูดสิ่งที่ผู้พูดเชื่อว่าเป็นเท็จ ตัวอย่างเช่น พูดว่า “ดี” แต่หมายความว่า “เลว” หรือก็คือผู้พูดไม่ได้เชื่อว่า “ดี” ตามที่ตนกล่าว ถ้อยคำนัยผกผันต่างจากถ้อยคำที่เป็นเท็จตรงที่ผู้พูดจะต้องการให้ผู้ฟังรู้ว่าตนต้องการหมายความตรงกันข้าม
๒. การแสดงวัจนกรรมต่างๆ โดยละเมิดเงื่อนไขความจริงใจ (Searle, 1969) ของวัจนกรรมประเภทนั้น ตัวอย่างเช่น การกล่าวขอบคุณในสถานการณ์ที่ผู้ฟังเพิ่งทำสิ่งที่ เป็นผลร้ายต่อผู้พูดและผู้พูดไม่รู้สึกละอายต่อการกระทำนั้น หรือการขอร้องให้ผู้ฟังทำอย่างใดอย่างหนึ่งในบริบทที่ผู้พูดไม่ต้องการให้ทำเช่นนั้นจริง หรือต้องการให้ทำตรงกันข้าม เป็นต้น

จากข้อมูลคำตอบ ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ถ้อยคำนัยผกผันเพื่อแสดงวัจนกรรมการตักเตือน แบ่งออกเป็น ๔ ลักษณะ ดังนี้

- ก. ถ้อยคำนัยผกผันในรูปวัจนกรรมต่างๆ ที่มีการละเมิดเงื่อนไขความจริงใจ^{๑๑}

^{๑๑} ได้แก่ถ้อยคำนัยผกผันที่ผู้พูดใช้รูปวัจนกรรมต่างๆ โดยละเมิดเงื่อนไขความจริงใจของวัจนกรรมประเภทนั้น (Natthaporn Panpothong, 1996) จากข้อมูลคำตอบพบว่ากลุ่มตัวอย่างเลือกใช้ถ้อยคำนัยผกผันประเภทนี้ ๔ ลักษณะ คือ ๑) ถ้อยคำนัยผกผันในรูปวัจนกรรมการชม ๒) ถ้อยคำนัยผกผันในรูปวัจนกรรมการขอบคุณ ๓) ถ้อยคำนัยผกผันในรูปวัจนกรรมการแนะนำ และ ๔) ถ้อยคำนัยผกผันในรูปวัจนกรรมการอนุญาต

ตัวอย่าง

เก่งมาก เก่งจังเลยนะแกที่ยกพวกตีกันแบบนี้ (ประชด)

(๓๓)

จากตัวอย่างที่ (๓๓) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างละเมิดเงื่อนไขความจริงใจของ
 วจนกรรมการชม กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างใช้วจนกรรมการชมในสิ่งที่ตนไม่ได้รู้สึกชื่นชอบ
 แต่กลับใช้วจนกรรมการชมเพื่อแสดงการดักเตือน ซึ่งได้แก่การชมเพื่อนที่มีพฤติกรรม
 ยกพวกตีกันทั้งที่ตัวเองไม่รู้สึกชื่นชอบพฤติกรรมเช่นนั้น (เงื่อนไขแบบสอบถาม)

ข. ถ้อยคำนัยผกผันแบบกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้^{๑๑}

ตัวอย่าง

ผอมมากระวังปลิวออกไปนอกโรงเรียนนะเพื่อน

(๓๔)

จากตัวอย่างที่ (๓๔) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างกล่าวถ้อยคำนัยผกผันแบบกล่าว
 ถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้เพื่อแสดงการดักเตือน ซึ่งได้แก่การบอกว่าหากผู้ฟังกินยาลดความ
 อ้วนโดยไม่ได้อยู่ในความควบคุมของแพทย์จนมีรูปร่างผอมมากจะทำให้ถูกลมพัดปลิว
 ออกไปนอกโรงเรียน กลุ่มตัวอย่างไม่ได้เชื่อว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นได้จริง แต่ใช้
 ถ้อยคำนัยผกผันลักษณะนี้เพื่อแสดงการดักเตือน

ค. ถ้อยคำนัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมาไว้ด้วยกัน^{๑๒}

ตัวอย่าง

มาสายแบบนี้ระวังได้คะแนนวิชา...เต็มหรือ

(๓๕)

^{๑๑} ได้แก่อถ้อยคำนัยผกผันที่ผู้พูดกล่าวถึงสิ่งที่เกินจริงหรือเป็นไปไม่ได้และผู้ฟังสามารถตีความ
 ได้ว่าผู้พูดมิได้หมายความว่าตามนั้น (Natthapom Panpothong, 1996)

^{๑๒} ได้แก่อถ้อยคำนัยผกผันที่ผู้พูดนำถ้อยคำ ๒ ถ้อยคำที่สื่อความหมายขัดแย้งกันและมี
 ถ้อยคำใดถ้อยคำหนึ่งสื่อความหมายตรงกันข้ามกับรูปมาไว้ด้วยกัน เพื่อเน้นความหมายตรงกันข้าม โดย
 ผู้ฟังสามารถทราบว่าถ้อยคำนั้นเป็นถ้อยคำนัยผกผัน (Natthapom Panpothong, 1996)

จากตัวอย่างที่ (๓๕) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างกล่าวถ้อยคำนัยผกผันแบบนำถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมาไว้ด้วยกันเพื่อแสดงการตกเดือน ซึ่งได้แก่การใช้ถ้อยคำเพื่อให้ผู้ฟังระวังได้คะแนนเต็มเนื่องจากผู้ฟังมาเรียนสาย การที่กลุ่มตัวอย่างกล่าวถ้อยคำว่าลูกศิษย์จะได้คะแนนเต็มเป็นถ้อยคำที่ขัดแย้งกับถ้อยคำข้างหน้า นั่นคือ การที่ลูกศิษย์มาเข้าเรียนสาย จึงอาจตีความได้ว่าถ้อยคำที่กล่าวว่ลูกศิษย์จะได้รับคะแนนเต็มมีความหมายตรงข้ามกับรูปถ้อยคำ

ง. ถ้อยคำนัยผกผันแบบใช้ระดับภาษาไม่เหมาะสม^{๒๐}

ตัวอย่าง

คุณหญิงไปทำอะไรมา **ครู**ได้ข่าวว่า**คุณหญิง**ไปนั่งซ้อนท้าย... (๓๖)

จากตัวอย่างที่ (๓๖) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างกล่าวถ้อยคำนัยผกผันแบบใช้ระดับภาษาไม่เหมาะสม ซึ่งได้แก่การใช้คำว่า “คุณหญิง” โดยทั่วไปคำว่า “คุณหญิง” เป็นศัพท์ที่ใช้เรียกบุคคลที่ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นโทขึ้นไป (คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือ “ราชศัพท์”, ๒๕๓๗, น. ๖๔) แต่ในที่นี้กลุ่มตัวอย่างไม่ได้ใช้คำ “คุณหญิง” ในความหมายดังกล่าว แต่ใช้เพื่อประชดประชันผู้ฟังให้สำนึกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำ

จ. ถ้อยคำนัยผกผันแบบเสียงสะท้อน^{๒๑}

ตัวอย่าง

ครูไหวใจร้ายอย่าง**ครู** เดือนเธอก็คงไม่หลบจำหรือออก อย่างนี้**ครู**ต้องส่งเธอไป... (๓๗)

^{๒๐} ได้แก่ ถ้อยคำนัยผกผันที่ผู้พูดใช้คำหรือถ้อยคำที่แสดงถึงสถานภาพของผู้ฟังซึ่งไม่ได้อยู่ในสถานภาพเช่นนั้น และใช้ความขัดกันระหว่างระดับภาษากับสถานภาพเพื่อเน้นความหมายบางอย่าง (Natthaporn Panpothong, 1996)

^{๒๑} ได้แก่ ถ้อยคำนัยผกผันที่ผู้พูดนำถ้อยคำที่ผู้อื่นได้กล่าว หรือผู้พูดคิดว่าผู้ฟังคิดหรือกล่าวเช่นนั้นกับตนมากล่าวอีกครั้งหนึ่ง (Sperber and Wilson, 1992 อ้างถึงใน Natthaporn Panpothong, 1996)

จากตัวอย่างที่ (๓๗) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้ถ้อยคำนัยผกผันแบบเสียงสะท้อน ซึ่งได้แก่การบอกว่าตนเป็น “ครูโหวใจร้าย” ตามที่ลูกศิษย์ตั้งสมญานามเพื่อแสดงการตักเตือน

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่ถ้อยคำเพื่อวัตถุประสงค์ในการประชดประชันและลดความตึงเครียดในการสนทนากล่าวคือ นอกจากผู้พูดจะใช้ถ้อยคำนัยผกผันเพื่อประชดประชันให้ผู้ฟังรู้ว่าพฤติกรรมหรือการกระทำที่ผู้ฟังกำลังกระทำอยู่เป็นสิ่งไม่ดี ไม่ถูกต้องแล้ว ผู้พูดยังใช้ถ้อยคำนัยผกผันประเภทกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปได้เพื่อลดความตึงเครียดในการสนทนา เนื่องจากถ้อยคำนัยผกผันประเภทนี้เป็นการกล่าวถึงพฤติกรรมที่ไม่สมเหตุผลผลและความไม่เข้ากันระหว่างสิ่งที่พูดกับความเป็นจริงที่จะสามารถเกิดขึ้นได้ ความไม่เข้ากัน (incongruity) นี้ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างอารมณ์ขันให้การสื่อสาร (Hutcheson, 1750 อ้างถึงใน ศิริพร ภักดีผาสุข, ๒๕๔๗) วัตถุประสงค์ของการใช้ถ้อยคำดังกล่าวเพื่อลดความตึงเครียดในการสนทนานับได้ว่าสอดคล้องงานวิจัยของณัฐพร พานโพธิ์ทอง (Natthaporn Panpothong, 1996) ที่ศึกษาถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทย และชี้ว่า นอกจากถ้อยคำนัยผกผันในภาษาไทยจะใช้เพื่อโจมตีหรือประชดประชันให้ผู้ฟังเจ็บปวดแล้ว การใช้เพื่อสร้างอารมณ์ขันหรือหยอกล้อก็ยังเป็นอีกหน้าที่หนึ่งของถ้อยคำชนิดนี้

๒.๑๓ การโทษสิ่งอื่นหรือผู้อื่น

การโทษสิ่งอื่นหรือผู้อื่น หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงการโทษสิ่งอื่นหรือผู้อื่นว่ามีส่วนร่วมทำให้ผู้ฟังกระทำสิ่งไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม เพื่อที่ผู้ฟังจะได้สำนึกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำนั้น

ตัวอย่าง

ตำรวจเนี่ยมันไม่กวาดขนบ่อนการพนันเลย เธอเลยต้องพลอยไปติดบายมูข

พวกนี้ด้วย

(๓๘)

แฟนแต่ยี่วนี่ทำให้เพื่อนฉันแต่งตัวไม่เรียบร้อย เมื่อไรเราจะไม่ต้องตาม

การแต่งตัวแบบนั้นซะที

(๓๙)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟังตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1978, 1987) ที่ว่าผู้พูดมิได้ต้องการกล่าวหรือชี้หน้าถึงความไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมของการกระทำโดยตรงไปตรงมา แต่เลือกที่จะบอกว่าการกระทำที่ผู้ฟังกระทำผิดนั้นเกิดจากสิ่งหรือบุคคลอื่นร่วมด้วย

๒.๑๔ การใช้สำนวน

ผู้วิจัยให้คำจำกัดความของคำว่า “สำนวน” ตามศิริพร ภักดีผาสุข (๒๕๔๗) ว่าหมายถึงการใช้ผู้พูดใช้คำหรือถ้อยคำในความหมายแตกต่างจากที่ใช้ปกติ ความหมายที่ต่างต่างนั้นเป็นไปในลักษณะเปรียบเทียบ และใช้กันแพร่หลายจนผู้ฟังสามารถเข้าใจได้ทันที

ตัวอย่าง

เธอเนี่ยมันพวกมือไม่พายเอาเท้าราน้ำ (๓๐)

ทำตัวแบบนี้มันดีแล้วหรือนักเรียน จำไว้นะ รักดีหามจั่ว รักชั่วหามเส้า (๓๑)

นอกจากสำนวนที่ปรากฏในวัจนกรรมการตักเตือนจะใช้เพื่อตักเตือนการกระทำของผู้ฟังแล้ว กลุ่มตัวอย่างยังใช้ถ้อยคำดังกล่าวเพื่อสื่อความให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรมของวัจนกรรมที่ตนแสดง ทั้งนี้เนื่องจากสำนวนมีลักษณะเป็นถ้อยคำเปรียบเทียบ (ไซลิริ ปราโมช ณ อยุธยา, ๒๕๓๔) ผู้ฟังจึงสามารถเข้าใจสิ่งที่ผู้พูดต้องการสื่อกับสิ่งที่ผู้พูดเปรียบนั่นเอง วัตถุประสงค์นี้สอดคล้องกับที่ไซเทล (Seitel, 1994, อ้างถึงใน ศิริพร ภักดีผาสุข, ๒๕๔๗) กล่าวไว้ว่า สำนวนช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจสารที่ผู้พูดต้องการสื่ออย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าการใช้ถ้อยคำธรรมดา การรับรู้นี้จะมีสิ่งหนึ่งเป็นแบบเปรียบเทียบและอีกสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดให้กลวิธีการใช้สำนวนเป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมกลวิธีหนึ่ง

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างบางส่วนยังใช้สำนวนที่มีลักษณะเป็นคติสอนใจหรือ “สุภาษิต” เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังเชื่อถือหรือคล้อยตามคำตักเตือนด้วย ดังที่เทเลอร์ (Taylor, 1994) กล่าวถึงหน้าที่หนึ่งของสำนวนไว้ว่า สำนวนสามารถช่วยโน้มน้าวให้ผู้ฟังเชื่อถือและปฏิบัติตามเนื้อหาคำสอนในสำนวนได้ เนื่องจากสำนวนเป็นการอ้างถึง

แนวปฏิบัติที่ผ่านการประเมินค่ามาแล้วของคนในยุคก่อนๆ อีกทั้งช่วยในการสั่งสอนให้ลูกหลานประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม (วราวิชต์ วัสสานนท์, ๒๕๔๔, น. ๑)

ตัวอย่าง

บอกเพื่อนว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล” (๔๒)

๒.๑๕ การใช้อุปลักษณ์

ผู้วิจัยนิยามคำว่า “อุปลักษณ์” ตามฉันทสุพร พานโพธิ์ทอง (๒๕๔๒) ว่าหมายถึงการใช้ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบของสองสิ่ง สิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ อีกสิ่งหนึ่งเป็นแบบเปรียบ และทั้งสองต้องเป็นสมาชิกจากต่างกลุ่มกัน

ตัวอย่าง

เธออยากไม่ฉลาดเป็นวัวไถนาหรือใจ (๔๓)

ความรักของวัยรุ่นนะมันก็เหมือนการจุดเทียนกลางสายฝน

จุดให้ตายก็ไม่มีวันติดหรอก (๔๔)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีการใช้อุปลักษณ์เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อม กล่าวคือนอกจากอุปลักษณ์จะใช้เพื่อวัตถุประสงค์สำหรับตักเตือนพฤติกรรมหรือการกระทำของผู้ฟังแล้ว ผู้พูดยังใช้ถ้อยคำดังกล่าวเพื่อสื่อความให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรมของวัจนกรรมด้วย วัตถุประสงค์ในการทำให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรมเช่นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของฉันทสุพร พานโพธิ์ทอง (๒๕๔๒) ที่ศึกษาหน้าที่อุปลักษณ์จากมุมมองผู้พูดภาษาไทย และพบว่าการทำให้ผู้ฟังเห็นภาพในสิ่งที่ผู้พูดนำเสนอเป็นหน้าที่หนึ่งของการใช้อุปลักษณ์ และเมื่อผู้พูดทำให้ผู้ฟังเห็นภาพในสิ่งที่นำเสนอแล้ว ผู้พูดก็ย่อมสามารถโน้มน้าวให้ผู้ฟังคล้อยตามคำตักเตือนได้ (Goatly, 1988 อ้างถึงใน ฉันทสุพร พานโพธิ์ทอง, ๒๕๔๒)

๒.๑๖ การแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำนั้น

การแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำนั้น ในบทความนี้หมายถึงการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมของผู้ฟัง

การแสดงความไม่เห็นด้วยต่างจากการใช้ถ้อยคำแสดงความเห็นในแง่ที่ใช้ถ้อยคำ แสดงความเห็นเป็นการใช้ถ้อยคำเพื่อให้ผู้ฟังรู้ว่าสิ่งที่ผู้พูดกล่าวเป็นความคิดเห็นของผู้พูดเท่านั้น แต่การแสดงความไม่เห็นด้วยเป็นการใช้ถ้อยคำเพื่อแสดงให้ผู้ฟังเห็นว่าผู้พูดไม่เห็นด้วยกับการกระทำของผู้ฟัง

ตัวอย่าง

เราไม่เห็นด้วยกับแกละนะ ที่แกลแต่งตัวน่าเกลียดแบบนี้ (๔๕)

ครูไม่เห็นด้วยกับนักศึกษา ไม่เห็นด้วยที่ตื่นสายแล้วมาเรียนไม่ทัน (๔๖)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่ง ถ้อยคำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟังตามแนวคิดเรื่องความ สุกภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1978, 1987) ที่ว่าผู้พูดมิได้ ต้องการกล่าวหรือชี้หน้าถึงความไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมของการกระทำโดยตรงไปตรงมา เพียงแต่แสดงความรู้สึกส่วนตัวว่าไม่เห็นด้วยเท่านั้น อาจจะถูกหรือผิดก็ได้ และผู้ฟัง สามารถโต้แย้งหรือปฏิเสธวัจนกรรมที่ผู้พูดเสนอ

๒.๑๗ การแสดงว่าไม่ชอบการกระทำนั้น

การแสดงว่าไม่ชอบการกระทำนั้น หมายถึงการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงว่าไม่ชอบ การกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมของผู้ฟัง

ตัวอย่าง

ฉันไม่ชอบที่แกพูดแบบนี้เลย (๔๗)

ผมไม่ชอบที่คุณไม่ให้เกียรติเพื่อนนักศึกษาหญิงคนนั้น (๔๘)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่ง ถ้อยคำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟัง ตามแนวคิดเรื่องความ สุกภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1978, 1987) ที่ว่าผู้พูดมิได้ ต้องการกล่าวหรือชี้หน้าถึงความไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมของการกระทำโดยตรงไปตรงมา เพียงแต่แสดงความรู้สึกส่วนตัวว่าไม่ชอบเท่านั้น อาจจะถูกหรือผิดก็ได้ และผู้ฟัง สามารถโต้แย้งหรือปฏิเสธวัจนกรรมที่ผู้พูดเสนอ

๒.๑๘ การแสดงการชม

การแสดงการชม หมายถึงการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงการชมเชยผู้ฟังถึงบางสิ่งบางอย่างก่อนแล้วจึงบอกความไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมของการกระทำดังกล่าว มักจะปรากฏคำเชื่อม “แต่...” เพื่อแสดงความขัดแย้งเสมอ

ตัวอย่าง

(เอ่ยชื่อ) เธอเป็นคนหุ่นดีนะ แต่การที่เธอกินยาลดความอ้วนแบบนี้ คุ่ว่ามันจะทำให้เธอแก่ได้ (๔๙)

ฉันว่านายนะเรียนใช้ได้ แต่เป็นพวกไม่ขยัน ดีนสาย (๕๐)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแตงถ้อยคำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟังตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน กล่าวคือ การชมเป็นการแสดงว่าผู้ฟังเป็นที่ยอมรับและเป็นพวกเดียวกัน (Brown and Levinson, 1978, 1987) ส่วนลาคอฟ (Lakoff, 1973) จัดให้กลวิธีดังกล่าวเป็นกลวิธีที่อยู่ในกฎความสุภาพข้อที่ว่า “Make a feel good” หรือ “การทำให้ผู้ฟังรู้สึกดี” ด้วยเหตุนี้กลวิธีการชมจึงสามารถช่วยลดน้ำหนักรของกลวิธีการตักเตือนในถ้อยคำที่ตามมาได้

๒.๑๙ การให้โอกาสเล็กหรือแก้ไขการกระทำเดิม

การให้โอกาสเล็กหรือแก้ไขการกระทำเดิม หมายถึงการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงการให้โอกาสผู้ฟังเล็กหรือแก้ไขพฤติกรรมเดิมที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม เพื่อที่ผู้ฟังจะได้สำนึกหรือเปลี่ยนแปลงการกระทำนั้น มักปรากฏร่วมกับกลวิธีการใช้ถ้อยคำแสดงเงื่อนไขภายในถ้อยคำเดียวกัน

ตัวอย่าง

ข้าจะให้โอกาสเธั้งค์ครั้งแต่ถ้าขึ้นทำแบบนี้อีกข้าจะฟ้องอาจารย์... (๕๑)

ครูจะยังไม่บอกคุณแม่เธอตอนนี้ แต่ถ้ามีแบบนี้อีกละก็เธอจะว่าครูใจร้ายไม่ได้นะ (๕๒)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟัง กล่าวคือ การให้โอกาสเล็กหรือแก้ไขการกระทำเดิม จัดได้ว่าเป็นกลวิธีความสุภาพด้านบวกเพื่อแสดงว่าผู้พูดยัง “ยอมรับ” ผู้ฟังโดยการให้โอกาสผู้ฟังเล็กหรือแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม

๒.๒๐ การปลอบผู้ฟัง

การปลอบผู้ฟัง หมายถึงการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงการปลอบให้ผู้ฟังไม่รู้สึกวิตกกังวลกับการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมของตนเอง

ตัวอย่าง

อย่าคิดมากนะ อาจารย์เค้าแค่ทำโทษเอ็ง เอ็งก็เลิกนิสัยแบบนี้ไปแล้วกัน (๕๓)

บอกลูกศิษย์ว่า “ผ่านไปแล้วก็ผ่านไป **อย่าคิดมาก** และห้ามทำเช่นนั้นอีก” (๕๔)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟัง กล่าวคือ กลวิธีการปลอบผู้ฟังเป็นกลวิธีความสุภาพด้านบวกเพื่อแสดงว่าผู้พูดห่วงใยผู้ฟัง (Brown and Levinson, 1978, 1987) และเมื่อผู้ฟังมีทัศนคติที่ติดต่อกับผู้พูดแล้วก็อาจทำให้เชื่อฟัง คำตักเตือนของผู้พูดได้ ขณะเดียวกัน ลาคอฟ (Lakoff, 1973) จัดให้กลวิธีดังกล่าวเป็นกลวิธีที่อยู่ในกฎความสุภาพข้อที่ว่า “Make a feel good” หรือ “การทำให้ผู้ฟังรู้สึกดี” ซึ่งเป็นกฎความสุภาพข้อหนึ่งในบรรดากฎความสุภาพทั้งหมด

๒.๒๑ การเสนอความช่วยเหลือ

การเสนอความช่วยเหลือ หมายถึงการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำเสนอความช่วยเหลือผู้ฟังซึ่งกำลังได้รับผลร้ายหรืออันตรายจากการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง

ตัวอย่าง

บุหรั้นะเลิกมันดีแล้ว **มีอะไรให้ข้าช่วยแล้วแกเลิกมันได้ก็บอกนะเพื่อน** (๕๕)

เธอจะให้ครูช่วยอะไรก็บอกนะ อย่าไปยุ่งกับอบายมุขพวกนั้นอีกนะคะ (๕๖)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟัง กล่าวคือ การแสดงความช่วยเหลือนี้สามารถอธิบายตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1978, 1987) ได้ว่าเป็นกลวิธีความสุภาพด้านบวก ที่ผู้พูดแสดงถึงความห่วงใยและต้องการช่วยเหลือผู้ฟัง

๒.๒๒ การแสดงความสงสารหรือเห็นใจ

การแสดงความสงสารหรือเห็นใจ หมายถึงการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงความสงสารหรือเห็นใจผู้ฟังที่ได้รับผลร้ายหรืออันตรายจากการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม

ตัวอย่าง

ฉันเห็นใจนะ เห็นใจที่แกต้องกลับบ้านดึก แต่แกก็ต้องแต่งตัวให้ดี มิฉะนั้นนี่ (๕๗)

บอกเด็กว่า “เห็นใจนะ” แต่การเรียนสำคัญกว่าสิ่งอื่นใด ควรแบ่งเวลาระหว่าง

การเรียนกับการทำงานให้ดี” (๕๘)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟัง กล่าวคือ ผู้พูดแสดงว่าผู้ฟังเป็นพวกเดียวกับตน จึงเกิดความสงสารหรือเห็นใจที่ผู้ฟังต้องตกอยู่ในสภาพความเดือดร้อนจากการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม (Brown and Levinson 1978, 1987) เช่นเดียวกับลีช (Leech, 1983) ที่จัดให้กลวิธีดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของกฎความสุภาพข้อที่ว่า “Sympathy maxim” หรือ “การลดความเป็นปรปักษ์ระหว่างตัวเองกับบุคคลอื่น และเพิ่มความเห็นอกเห็นใจระหว่างตนกับบุคคลอื่น”

๒.๒๓ การแสดงความตระหนักในสิทธิของผู้ฟัง

การแสดงความตระหนักในสิทธิของผู้ฟัง หมายถึงการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงว่าตระหนักถึงความเป็นส่วนตัวหรือความต้องการเป็นอิสระ ไม่อยู่ใต้บังคับจากบุคคลอื่นของผู้ฟังก่อน แล้วจึงบอกถึงความไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมของการกระทำ มักปรากฏคำเชื่อม “แต่” เพื่อแสดงการขัดแย้งเสมอ

ตัวอย่าง

จริงๆ แล้วก็เป็นเรื่องที่เธอจะทำได้เพราะเป็นสิทธิ์ของเธออยู่แล้วกับการ
มาสายเกิน ๓ ครั้งแบบนี้ แต่คุณเป็นห่วงเรา กลัวเรา... (๕๙)

มันเป็นสิทธิ์ของเอ็งที่จะคบใครก็ได้ แต่ควรเลือกคบให้ดีๆ นะเพื่อน
เพราะนั่นคืออนาคตของเอ็ง (๖๐)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่ง
ถ้อยคำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟัง กล่าวคือ การแสดง
ความตระหนักในสิทธิ์ของผู้ฟังนี้สามารถอธิบายตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของ
บราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1978, 1987) ได้ว่าผู้พูดใช้กลวิธีข้างต้น
เพื่อความปลอดภัยในการรักษาหน้าด้านลบหรือความต้องการเป็นอิสระ ไม่อยู่ใต้บังคับ
จากบุคคลอื่นของผู้ฟัง กลวิธีนี้จึงช่วยให้กลวิธีการตักเตือนที่ตามมาไม่น่าหนักเบา

๒.๒๔ การแสดงความคาดหวังต่อผู้ฟัง

การแสดงความคาดหวังต่อผู้ฟัง หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำแสดงความ
คาดหวังหรือเชื่อมั่นว่าผู้ฟังจะสามารถเลิกหรือแก้ไขการกระทำที่ไม่ถูกต้องไม่เหมาะสม

ตัวอย่าง

(เอ่ยชื่อ) เธอเลิกคบกับนาย(เอ่ยชื่อนักเรียนชายคนหนึ่ง)แล้วใช่ไหม เรายังเด็ก
ด้วยกันทั้งคู่อย่าทำอะไรแบบนี้เลย **ครูหวังว่าจะไม่เกิดเหตุการณ์แบบเดิมอีกนะ** (๖๑)

หวังว่าจะจะไม่ไปยุ่งกับการพนันแบบนี้กันอีกนะ พ่อแม่อุตส่าห์ส่งเงินมาให้
เอาไปทำเรื่องแย่ๆ แบบนั้นหมด (๖๒)

ผู้วิจัยจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่ง
ถ้อยคำเพื่อวัตถุประสงค์ในการรักษาหน้าของผู้ฟัง กล่าวคือ การแสดงความคาดหวังต่อ
ผู้ฟังเป็นกลวิธีความสุภาพด้านบวกตามแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน
(Brown and Levinson, 1978, 1987) โดยผู้พูดแสดงความมั่นใจว่าผู้ฟังจะสามารถเลิก
หรือแก้ไขการกระทำที่ไม่ถูกต้องไม่เหมาะสมได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการยอมรับผู้ฟังนั่นเอง

๒.๒๕ การพูดตลก

การพูดตลก หมายถึงการที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำเพื่อลดความตึงเครียดในการสนทนาเกี่ยวกับกรรกล่าวถึงพฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมของผู้ฟัง โดยเป็นการสร้างความไม่เข้ากัน (incongruity) ระหว่างพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสมของผู้ฟังกับเหตุการณ์อื่นภายใต้กรอบการเล่น (playful frame) ความไม่เข้ากันดังกล่าวถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างอารมณ์ขัน (Hutcheson, 1750 อ้างถึงใน ศิริพร ภัคดีผาสุข, ๒๕๔๗ก)

ตัวอย่าง

- แกลไปเล่นละครบู๊กับใครมาวะเนี่ย มีฉากยกพวกตีกันด้วย (พูดเล่น) (๖๓)
- เลิฟซีนี่แกลเล่นกับ...ไม่เอานะ ไม่น่าดูเลยเพื่อน (๖๔)

จากตัวอย่างที่ (๖๓) และ (๖๔) จะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างใช้กลวิธีการพูดตลกโดยการสร้างความไม่เข้ากันระหว่างพฤติกรรมชอบทะเลาะวิวาทของผู้ฟังกับการถ่ายละครบพู้และการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับเพื่อนเพศตรงข้ามกับการแสดงฉากเลิฟซีนภายใต้กรอบการเล่น (playful frame) เพื่อลดความตึงเครียดในการสนทนา ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดให้กลวิธีนี้เป็นกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเนื่องจากผู้พูดมีการตกแต่งถ้อยคำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์อื่น ซึ่งได้แก่วัตถุประสงค์เพื่อลดความตึงเครียด

เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของกลวิธีทางภาษาทั้งแบบตรงและอ้อมที่ปรากฏในวันกรรกรรมการดักเตือนแล้ว สามารถจำแนกวัตถุประสงค์ต่างๆ ได้เป็น ๗ ประการ ดังนี้

วัตถุประสงค์ในการสื่อสาร กลวิธีทางภาษาที่ใช้ใน วจนกรรมากรตกเดือน	๑. เพื่อให้ผู้ฟังทราบเจตนาของวจนกรรมาได้ทันทีโดยไม่ต้องสามารถตีความเป็นอย่างอื่นได้	๒. เพื่อรักษาหน้าของผู้ฟัง	๓. เพื่อรักษาหน้าของผู้พูด (เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่พอใจจากผู้ฟัง)	๔. เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังเชื่อถือหรือคล้อยตามวจนกรรมา	๕. เพื่อให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม	๖. เพื่อประชดประชัน	๗. เพื่อลดความตึงเครียดในการสนทนา
๑. กลวิธีทางภาษาแบบตรง (๔ กลวิธีย่อย)							
๑.๑ การบอกว่าการกระทำนั้นไม่ดี ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม	/	-	-	-	-	-	-
๑.๒ การกล่าววลีโทษ	/	-	-	-	-	-	-
๑.๓ การสั่งให้เลิกหรือแก้ไขการกระทำนั้น	/	-	-	-	-	-	-
๑.๔ การใช้ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ	/	-	-	-	-	-	-
๒. กลวิธีทางภาษาแบบอ้อม (๒๕ กลวิธีย่อย)							
๒.๑ การอ้างกฎหรือสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่น เพื่อแสดงว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม	-	-	/	/	-	-	-
๒.๒ การใช้ถ้อยคำลดน้ำหนักความรุนแรง	-	/	/	/	-	-	-
๒.๓ การแสดงการถาม	-	/	-	-	-	-	-
๒.๔ การบอกผลร้ายหรืออันตรายของการกระทำนั้น	-	/	-	/	-	-	-
๒.๕ การเสนอแนะ	-	/	-	-	-	-	-
๒.๖ การยกตัวอย่างเหตุการณ์ให้เป็นอุทาหรณ์	-	-	/	/	/	-	-
๒.๗ การแสดงความเป็นห่วง	-	/	-	-	-	-	-
๒.๘ การเล่าหรือถามถึงเรื่องอื่นเพื่อแสดงว่าการกระทำนั้นไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม	-	/	/	-	-	-	-
๒.๘ การขอร้องให้เลิกหรือแก้ไขการกระทำนั้น	-	/	-	-	-	-	-

<p>วัดอุปสงคีในการสื่อสาร</p> <p>กลวิธีทางภาษาที่ใช้ใน วัจนกรรมการตกเดือน</p>	<p>๑. เพื่อให้ผู้ฟังทราบเจตนาของวัจนกรรมได้ ทันทีโดยไม่สามารถตีความเป็นอย่างอื่นได้</p>	<p>๒. เพื่อรักษาหน้าของผู้ฟัง</p>	<p>๓. เพื่อรักษาหน้าของผู้พูด (เพื่อหลีกเลี่ยงความ ไม่พอใจจากผู้ฟัง</p>	<p>๔. เพื่อให้ผู้นำให้ผู้ฟังเชื่อถือหรือคล้อย ตามวัจนกรรม</p>	<p>๕. เพื่อให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม</p>	<p>๖. เพื่อประชดประชัน</p>	<p>๗. เพื่อลดความตึงเครียดในการสนทนา</p>
<p>๒. กลวิธีทางภาษาแบบอ้อม (ต่อ)</p>							
<p>๒.๑๐ การแสดงความสงสัยหรือประหลาดใจ</p>	-	/	-	-	-	-	-
<p>๒.๑๑ การแสดงความผิดหวังต่อการกระทำนั้น</p>	-	/	-	-	-	-	-
<p>๒.๑๒ การใช้ถ้อยคำนัยมกณัน</p>	-	-	-	-	/	/	/
<p>๒.๑๓ การโทษสิ่งอื่นหรือผู้อื่น</p>	-	/	-	-	-	-	-
<p>๒.๑๔ การใช้สำนวน</p>	-	-	-	/	/	-	-
<p>๒.๑๕ การใช้อุปลักษณ์</p>	-	-	-	/	/	-	-
<p>๒.๑๖ การแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำนั้น</p>	-	/	-	-	-	-	-
<p>๒.๑๗ การแสดงว่าไม่ชอบการกระทำนั้น</p>	-	/	-	-	-	-	-
<p>๒.๑๘ การแสดงการชม</p>	-	/	-	-	-	-	-
<p>๒.๑๙ การให้โอกาสเลิกหรือแก้ไขการกระทำเดิม</p>	-	/	-	-	-	-	-
<p>๒.๒๐ การปลอบผู้ฟัง</p>	-	/	-	-	-	-	-
<p>๒.๒๑ การเสนอความช่วยเหลือ</p>	-	/	-	-	-	-	-
<p>๒.๒๒ การแสดงความสงสารหรือเห็นใจ</p>	-	/	-	-	-	-	-
<p>๒.๒๓ การแสดงความตระหนักในสิทธิของผู้ฟัง</p>	-	/	-	-	-	-	-
<p>๒.๒๔ การแสดงความคาดหวังต่อผู้ฟัง</p>	-	/	-	-	-	-	-
<p>๒.๒๕ การพูดตลก</p>	-	-	-	-	-	-	/

**ความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตกเดือน
ในภาษาไทยกับปัจจัยเรื่องสถานภาพของผู้พูด**

จากข้อมูลคำตอบสามารถจำแนกความถี่การปรากฏของกลวิธีทางภาษาที่ใช้
ในวัจนกรรมการตกเดือนของกลุ่มตัวอย่างผู้พูดที่มีสถานภาพสูงกว่าและเท่ากันได้
ดังตารางต่อไปนี้

สถานภาพของผู้พูด	ผู้พูดที่มีสถานภาพ สูงกว่าผู้ฟัง (ร้อยละ)	ผู้พูดที่มีสถานภาพ เท่ากับผู้ฟัง (ร้อยละ)
กลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตกเดือน		
๑. กลวิธีทางภาษาแบบตรง กลวิธีทางภาษาที่ไม่มีการตกแต่งถ้อยคำ หรือไม่สามารถตีความถ้อยคำเป็นเจตนาอื่น นอกเหนือจากการตกเดือน	๒๐.๕๓	๒๙.๗๒
รวม	๒๐.๕๓	๒๙.๗๒
๒. กลวิธีทางภาษาแบบอ้อม		
๒.๑ กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อรักษาหน้าของผู้ฟัง	๑๐.๒๔	๔.๐๑
๒.๒ กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อรักษาหน้าของ ผู้พูด (เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่พอใจจากผู้ฟัง)	๓.๑๑	๔.๕๓
๒.๓ กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟัง เชื่อถือหรือคล้อยตาม	๘.๓๔	๓.๑๑
๒.๔ กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อทำให้ผู้ฟังเห็น ภาพอย่างเป็นรูปธรรม	๔.๐๐	๑.๒๘
๒.๕ กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อประชดประชัน	๒.๒๑	๓.๐๓
๒.๖ กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อลดความ ตึงเครียดในการสนทนา	๒.๕๗	๓.๓๒
รวม	๓๐.๔๗	๑๙.๒๘

จากตารางข้างต้น สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกลวิธีทางภาษาที่ใช้ในวัจนกรรมการตักเตือนในภาษาไทยกับปัจจัยเรื่องสถานภาพของผู้พูดได้ดังนี้

๑. ผลการวิจัยพบว่าสถานภาพของผู้พูดมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงวัจนกรรมการตักเตือน ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มตัวอย่างซึ่งมีสถานภาพสูงกว่าเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบอ้อมถึงร้อยละ ๓๐.๔๗ มากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบตรงที่เลือกใช้เพียงร้อยละ ๒๐.๕๓ ขณะที่ความถี่ของกลวิธีทางภาษาแบบตรงปรากฏมากกว่ากลวิธีแบบอ้อมในกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเท่ากัน กล่าวคือกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเท่ากันจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบตรงร้อยละ ๒๙.๗๒ และเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบอ้อมเพียงร้อยละ ๑๙.๒๘ การที่สถานภาพของผู้พูดมีความสัมพันธ์กับการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยมีวัฒนธรรมการสื่อสารแบบ high-context culture หรือวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับบริบททางสังคม ต่างกับวัฒนธรรมการสื่อสารแบบ low-context culture ของตะวันตกที่เน้นความเป็นปัจเจกและไม่คำนึงถึงบริบทแวดล้อมเท่าใดนัก (Nelson, Carson, Batal and Bakary, 2002 อ้างถึงใน แก้วใจ ก้างอนตา, ๒๕๕๐)

ผลการวิจัยที่ได้ยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความสุภาพของบราวน์และเลวินสัน (Brown and Levinson, 1978, 1987) ที่เชื่อว่าปัจจัยด้านสถานภาพของคู่สนทนามีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีความสุภาพ ดังจะเห็นจากการที่กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพสูงกว่าเลือกใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าของผู้ฟังถึงร้อยละ ๑๐.๒๔ มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเท่ากันที่ใช้เพียงร้อยละ ๔.๐๑ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพสูงกว่าปฏิบัติตามแนวทางจรรยาบรรณของวิชาชีพที่ว่าผู้เป็นครูควรปฏิบัติต่อศิษย์ด้วยความเอื้ออาทร และรักษาน้ำใจของศิษย์เสมือนศิษย์เป็นกัลยาณมิตรของตน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, ๒๕๔๐ อ้างถึงใน ยนต์ ชุ่มจิต, ๒๕๔๖) รวมไปถึงการใช้กลวิธีความสุภาพยังสอดคล้องกับบทบาทของผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าในวัฒนธรรมไทยที่ว่า “ผู้ใหญ่” ควรปฏิบัติและแสดงออกถึงความความเข้าใจ “ผู้น้อย” (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, ๒๕๓๘) โดยกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยเป็นครูและอาจารย์ในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาซึ่งมีลูกศิษย์อยู่ในช่วงอายุวัยรุ่น จึงจำเป็นที่กลุ่มตัวอย่างต้องใช้กลวิธีการสื่อสารที่ “รักษาคิดใจ” ของลูกศิษย์ในช่วงวัยดังกล่าว เพราะเด็กในช่วงวัยรุ่นมักไม่ชอบการสั่งหรือสื่อสารที่ทำให้รู้สึกว่าคุณบังคับหรือไม่เป็นที่

ยอมรับ (นพมาศ ธีรเวคิน, ๒๕๕๖) และกลวิธีความสุภาพอาจโน้มน้าวผู้ฟังได้ดีกว่า กลวิธีตรง เนื่องจากผู้ฟังจะรู้สึกไม่ต่อต้าน และพร้อมรับฟังคำตักเตือนมากกว่าการ ตักเตือนอย่างตรงไปตรงมา ดังที่ลาคอฟ (Lakoff, 1973) กล่าวไว้ว่า “ความสุภาพ” สำคัญกว่า “ความชัดเจน” เพราะเป็นกลวิธีที่ช่วยรักษาสัมพันธภาพอันดีในการสื่อสาร ระหว่างคู่สนทนา

๒. ค่าความถี่การปรากฏของกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมที่ใช้เพื่อรักษาหน้า ผู้ฟังและผู้พูดในกลุ่มตัวอย่างทั้งสองสถานภาพมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่ม ตัวอย่างที่มีสถานภาพสูงกว่าจะเลือกใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าของผู้ฟังมากกว่าหน้าของตนเอง ขณะที่กลุ่มตัวอย่างซึ่งมีสถานภาพเท่ากันจะเลือกใช้กลวิธีทาง ภาษาในการรักษาหน้าของตนเองมากกว่าหน้าของคู่สนทนา ทั้งนี้การที่กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพสูงกว่าเลือกใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าของผู้ฟังมากกว่าหน้าของ ตนเองอาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างมีสถานภาพเป็นครูและมีหน้าที่ในการอบรม สั่งสอน ฝึกฝน สร้างเสริมความรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามให้แก่ศิษย์อย่างเต็มความ สามารถด้วยความบริสุทธิ์ใจ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, ๒๕๔๐, น. ๔) กลุ่มตัวอย่าง บางคนจึงมองว่าการแสดงวัจนกรรมการตักเตือนในบริบทของครูที่มีต่อนักเรียนไม่ จำเป็นต้องคำนึงว่าลูกศิษย์จะมองตนเป็นคนไม่มีมารยาท เพราะการตักเตือนเป็นไป ตามหน้าที่และบทบาทของกลุ่มตัวอย่างอยู่แล้ว (ปวีณา วัชรสุวรรณ, ๒๕๔๗) ส่วนการ ที่กลุ่มตัวอย่างซึ่งมีสถานภาพเท่ากันเลือกใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้าของตนเอง มากกว่าหน้าของผู้ฟังอาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้เห็นว่าหากตนแสดงวัจน- กรรมการตักเตือน อาจทำให้ผู้ฟังซึ่งมีสถานภาพเท่ากันไม่พอใจและคิดว่าผู้พูดไม่ไว้ หน้าหรือเกรงใจผู้อื่นจนเป็นเหตุให้สัมพันธภาพอันดีระหว่างคู่สนทนาสิ้นสุดลง ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างผู้พูดที่มีสถานภาพเท่ากันจึงเลือกที่จะใช้กลวิธีความสุภาพเพื่อรักษาหน้า ของตนเองมากกว่าหน้าของผู้ฟัง

๓. นอกจากค่าความถี่การปรากฏของกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมที่ใช้เพื่อ รักษาหน้าผู้ฟังและผู้พูดในกลุ่มตัวอย่างทั้งสองสถานภาพจะมีความแตกต่างกันแล้ว กลวิธี ทางภาษาแบบอ้อมที่ใช้เพื่อโน้มน้าวและทำให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรมยังมีความ แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพสูงกว่าจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อ โน้มน้าวและทำให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพ

เท่ากัน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพสูงกว่าในที่นี้คือครูอยู่ในคนละวัยกับผู้ฟังซึ่งเป็นลูกศิษย์ และเห็นว่าหากตนใช้กลวิธีการตกเตื่อนแบบอื่นที่มีใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อการโน้มน้าวและทำให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม ก็อาจทำให้ลูกศิษย์ไม่เข้าใจและไม่เชื่อฟังหรือปฏิบัติตาม ซึ่งก็เท่ากับไม่บรรลุวัตถุประสงค์ในการตกเตื่อนนั่นเอง ขณะที่กลุ่มตัวอย่างผู้พูดซึ่งเป็นเพื่อนร่วมชั้นเรียนอยู่ในวัยใกล้เคียงกับผู้ฟังอาจเห็นว่าตนสามารถสื่อสารกับเพื่อนอย่าง “เข้าใจ” และ “เข้าถึง” ได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้กลวิธีการโน้มน้าวและทำให้เห็นภาพ

๔. จากตารางข้างต้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้พูดที่มีสถานภาพสูงกว่าเลือกใช้กลวิธีเพื่อการประชดประชันและกลวิธีเพื่อลดความตึงเครียดในการสนทนาน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพเท่ากัน ทั้งนี้เนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพสูงกว่าอาจเห็นว่า การประชดประชันต่อผู้ฟังซึ่งในที่นี้คือลูกศิษย์ไม่ใช่คุณลักษณะที่สังคมคาดหวังจากวิชาชีพครู เช่นเดียวกับกลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อลดความตึงเครียดให้แก่ผู้ฟังที่แม้การใช้กลวิธีนี้จะเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังโดยการทำให้ผู้ฟังรู้สึกผ่อนคลายกับการตกเตื่อนที่เป็นกันเอง แต่ก็เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมเมื่อต้องสื่อสารกับลูกศิษย์ซึ่งมีสถานภาพต่ำกว่า เพราะโดยปกติแล้วในวัฒนธรรมไทย ผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าจะไม่ทำตลกกับผู้ที่มีสถานภาพต่ำกว่า (Navavan Bandumedha, 1987)

บทสรุป

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาว่ากิจกรรมการตกเตื่อนในภาษาไทยโดยมีคำถามในการวิจัยว่าผู้พูดภาษาไทยปัจจุบันใช้กลวิธีทางภาษาใดบ้างในการแสดงกิจกรรมการตกเตื่อน และการเลือกใช้กลวิธีดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับสถานภาพของผู้พูดหรือไม่ อย่างไร ทั้งนี้ผู้วิจัยอาศัยข้อมูลจากการเก็บแบบสอบถามที่เรียกว่า Discourse Completion Test (DCT) จากกลุ่มตัวอย่างครูซึ่งเป็นตัวแทนผู้พูดที่มีสถานภาพสูงกว่า และกลุ่มตัวอย่างนักเรียนนิสิตนักศึกษาซึ่งเป็นตัวแทนผู้พูดที่มีสถานภาพเท่ากัน จำนวนกลุ่มละ ๑๐๐ คน ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ส่วนสถานการณ์การกระทำผิดในแบบสอบถามที่ต้องมีการแสดงกิจกรรมการตกเตื่อน ผู้วิจัยกำหนดจากข้อมูลความ

ประเพณีที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนประจำปี ๒๕๔๗ จากกลุ่มส่งเสริมและพัฒนา ศักยภาพนักเรียน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ (กอง สารวัตรนักเรียน กรมพลศึกษาเดิม) และได้ตรวจสอบกับผู้บอกภาษาที่เป็นครูและ นักเรียนนิสิตนักศึกษาจำนวนทั้งหมด ๕๐ คน แล้วว่าเป็นสถานการณ์ที่มีโอกาสเกิดขึ้น ได้จริง

ผลการวิจัยพบว่า ผู้พูดภาษาไทยปัจจุบันเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดง วจนกรมการดักเตือนทั้งหมด ๒๕ กลวิธี แบ่งเป็นกลวิธีทางภาษาแบบตรง ๕ กลวิธี และ กลวิธีทางภาษาแบบอ้อม ๒๐ กลวิธี โดยกลวิธีทางภาษาแบบอ้อมสามารถจำแนกตาม วัตถุประสงค์ในการสื่อสารได้ ๖ ประการ คือ กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อรักษาหน้าของผู้ฟัง กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อรักษาหน้าของผู้พูด (เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่พอใจจากผู้ฟัง) กลวิธี ทางภาษาที่ใช้เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังเชื่อถือหรือคล้อยตาม กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อให้ ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็นรูปธรรม กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อประชดประชัน และกลวิธีทาง ภาษาที่ใช้เพื่อลดความตึงเครียดในการสนทนา

ผลการวิจัยยังพบว่ากลวิธีทางภาษาที่ใช้ในการแสดงวจนกรมการดักเตือนมี ความสัมพันธ์กับปัจจัยเรื่องสถานภาพของผู้พูด กล่าวคือ ผู้พูดที่มีสถานภาพสูงกว่าจะ เลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบอ้อมมากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบตรง ส่วนผู้พูดที่มี สถานภาพเท่ากันจะเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบตรงมากกว่ากลวิธีทางภาษาแบบอ้อม นอกจากนี้ปัจจัยเรื่องสถานภาพของผู้พูดยังมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาแบบ อ้อมซึ่งจำแนกตามวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร ดังจะเห็นได้จากกลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อ รักษาหน้าของตนเอง (เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่พอใจจากผู้ฟัง) กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อ ประชดประชัน และกลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อลดความตึงเครียดในการสนทนาพบในผู้พูด ที่มีสถานภาพเท่ากันมากกว่าผู้พูดที่มีสถานภาพสูงกว่า ขณะที่กลวิธีทางภาษาที่ใช้เพื่อ โน้มน้าวให้ผู้ฟังเชื่อถือและคล้อยตาม และกลวิธีที่ใช้เพื่อทำให้ผู้ฟังเห็นภาพอย่างเป็น รูปธรรมพบในผู้พูดที่มีสถานภาพสูงกว่าผู้พูดที่มีสถานภาพเท่ากัน ผลการวิจัยนี้ สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเรื่องสถานภาพของผู้พูดเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อ การเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการสื่อสารในวัฒนธรรมไทย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กฤตยา อารยะศิริ. (๒๕๒๓). การแสดงอารมณ์ตามการคิดของนักศึกษาไทยและอเมริกันในการปะทะสัมพันธ์กับบุคคลต่างสถานภาพและต่างสถานการณ์ทางสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แก้วใจ ก้างอนดา. (๒๕๕๐). กลวิธีในการตอบปฏิเสธของชาวอเมริกันและชาวไทย. วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย บูรพา.
- ไซสิริ ปราโมช ณ อยุธยา. (๒๕๓๔). การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือ “ราชาศัพท์.” (๒๕๓๗). *ราชาศัพท์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
- คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (๒๕๕๐). *การใช้ภาษาไทย*
๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิตติมา หลอมทอง. (๒๕๔๔). *กระบวนการฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนาการพูดและการเมืองโรงเรียน การเมืองพลตรีสนั่น ขจรประศาสน์*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาวาทยวิทยาและ สื่อการแสดง คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (๒๕๓๘). “ผู้ใหญ่-ผู้น้อย.” ใน สุวรรณา สถาอานันท์ และเนื่องน้อย บุญเนตร (บรรณาธิการ). *คำ: ร่องรอยความคิดความเชื่อไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, น. ๑๘๐-๑๙๑.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (๒๕๔๒). “หน้าที่ของอุปลักษณ์จากมุมมองของผู้พูดภาษาไทย.” *ภาษาและ วรรณคดีไทย*. ๑๖ (ธันวาคม ๒๕๔๒), น. ๒๕๙-๒๖๘.
- _____. (๒๕๔๗). *ทฤษฎีความสุภาพตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์. เอกสารประกอบการบรรยาย รายวิชาอรรถวิเคราะห์ (๒๒๐๑๖๐๙)*. ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- _____. (๒๕๔๙). *มองคัทลียาจะจำจากมุมมองนักภาษา: เนื้อหาและกลวิธี*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทัศนวลัย เนียมบุปผา. (๒๕๔๔). *การใช้ประโยคเงื่อนไขแสดงเจตนาต่างๆ ในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพมาศ ธีรเวคิน. (๒๕๔๕). *จิตวิทยาพัฒนาการ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- นววรรณ พันธุเมธา. (๒๕๒๗). *ไวยากรณ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองสาสน์การพิมพ์.
- ปวีณา วัชรสุวรรณ. (๒๕๔๗). *กลวิธีการกล่าวแย้งในภาษาไทย: กรณีศึกษาคครูและนักเรียน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยนต์ ชุ่มจิต. (๒๕๔๖). *หน้าที่และบทบาทของครู*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๖). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น.
- วราวัชต์ วิสวานนท์. (๒๕๔๔). *การศึกษารูปภาษาที่ใช้เป็นสำนวนไทยในปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (๒๕๔๗). *วัจนกรรมการบริภาษในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร ภัคดีมาสุข. (๒๕๔๗). *การนำเสนอความขบขัน*. เอกสารประกอบการบรรยายรายวิชาภาษา กับวัฒนธรรม (๒๒๐๑๖๐๗). ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๔๗). *สำนวน*. เอกสารประกอบการบรรยายรายวิชาภาษา กับวัฒนธรรม (๒๒๐๑๖๐๗) ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สังวาลย์ คงจันทร์. (๒๕๓๓). *คำกริยาบอกเจตนาในการสื่อสารในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (๒๕๔๐). *แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณครู พ.ศ. ๒๕๓๙*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์. (๒๕๔๙). *วัจนกรรมการตักเตือนในภาษาไทย: กรณีศึกษาคครูกับศิษย์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท. (๒๕๔๒). *การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (๒๕๔๔). *ภาษาศาสตร์สังคม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Brown, P. and Levinson, S. (1978). *Universal in Language Usage: Politeness Phenomena*. London: Cambridge University Press.
- Brown, P. and Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universal in Language Usage*. London: Cambridge University Press.

- Carmen, G. (1996). Reprimanding and Responding to a Reprimand: A Case Study of Peruvian Spanish Speakers. *Journal of Pragmatics*, 26, 663-697.
- Simmel, G. (1964). *The Sociology of Georg Simmel*. trans. by K.M. Wolff. London: The Free Press.
- Lakoff, R. (1973). The logic of Politeness: or, Minding your p's and q's. In Corum et al, eds. *Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Leech, G. (1983). *Principle of Pragmatics*. London: Longman.
- Nash, T. (1983). *American and Chinese Politeness Strategies: It Sorts of Disturb my Sleep or Health is Important*. Hawaii Working Paper. University of Hawaii, 2, 23-38.
- Natthaporn Panpothong. (1996). *A Pragmatic Study of Verbal Irony in Thai*. Ph.D. Dissertation, University of Hawaii.
- Navavan Bandumedha. (1987). Thai Views of Man as a Social Being. In Amara Ponsapich (eds). *Traditionnal and Changing Thai World View*. pp. 103-129.
- Chen, R. (2001). Self-Politeness. *Journal of Pragmatics*, 33 : 87-106.
- Searle, J., R. (1969). *Speech act*. London: Cambridge University Press.
- Seitel, P. (1994). Proverb: A Social Use of Metaphor. In Mieder, Wolfgang and Dundes, Alan (eds). *The Wisdom of Many: Essays on the Proverbs*. Madison: University of Wisconsin Press, pp. 122-139.
- Suntaree Komin. (1991). *Psychology of the Thai People: Values and Behavioral Patterns*. Bangkok: Research Center, National Institute of Development Administration.
- Taylor, A. (1994). The Wisdom of Many and The Wit of One. In Mieder, Wolfgang and Dundes, Alan (eds). *The Wisdom of Many: Essays on the Proverbs*. Madison: University of Wisconsin Press, pp. 122-139.